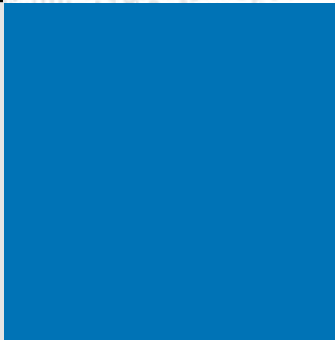
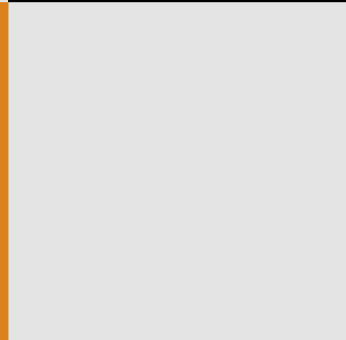

Statistics Norway

97

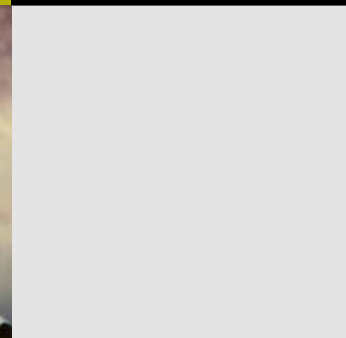
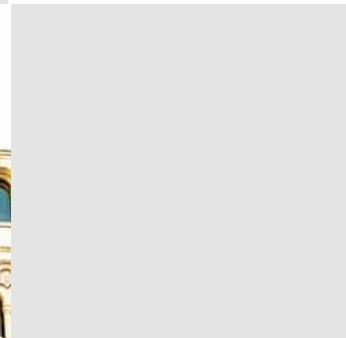

Statistisk sentralbyrå

**Dette er
NORGE**

**Hva tallene
forteller**
Revidert utgave 2009

145

Hva forteller tallene?

Statistikk og informasjon om det norske samfunnet omgir oss i dag på alle kanter – og er ofte bare ett (eller noen) tastetrykk unna. Men én ting er å finne informasjonen, noe annet er å få fram en god beskrivelse av fenomener eller utviklingstrekk. Tallene må sammenliknes, og forskjeller, sammenhenger og tendenser må beskrives og tolkes.

I *Dette er Norge* presenterer Statistisk sentralbyrå statistikk om en rekke områder av det norske samfunn. Det er lagt vekt på at publikasjonen skal være lett å lese og forstå. Den første utgaven av *Dette er Norge* kom i 2003. De mange tilbakemeldingene vi har fått er svært positive og tyder på at publikasjonen har mange ulike brukere og bruksområder.

Publikasjonen er skrevet av Jan Erik Kristiansen, godt hjulpet av Gro Flatebø og Ingrid Modig. Siri Boquist og Marit Vågdal har gitt framstillingen en brukervennlig innpakning. Hele SSB har bidratt med statistikkgrunlaget.

Oslo/Kongsvinger februar 2009

Øystein Olsen
Administrerende direktør

Befolkning: Et aldrende samfunn	2
Fruktbarhet: Slekters gang	4
Familien: Singel eller samboer	6
Helse: Liv og død	8
Utdanning: Lisa går til skolen	10
Arbeid: Halve folket i arbeid	12
Inntekt og formue: Fattig og rik	14
Forbruk: Mer enn til salt i maten	16
Bolig: I hus og hytte	18
Omsorg og sosial trygghet: Fra vugge til grav	20
Kultur: Sal og scene	22
Media: Fra papir til skjerm	24
Tidsbruk: Døgnet rundt	26
Transport: På fire hjul	28
Ferie: Ut på tur	30
Kriminalitet: Lovens korte arm	32
Valg: Valgets kval	34
Økonomi: Vekst og velstand	36
Primærnæringene: Fra landbruk til havbruk	38
Sekundærnæringene: Fra industri til olje	40
Tertiærnæringene: Til tjeneste!	42
Natur, energi og miljø: Kjerringa med strømmen	44

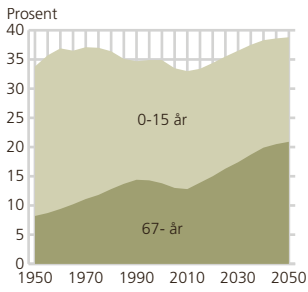

Et aldrende samfunn

Folkemengde 1. januar

	Folkemengde	Årlig vekst. Prosent
1950	3 250 000	
1960	3 568 000	0,94
1970	3 863 000	0,80
1980	4 079 000	0,55
1990	4 233 000	0,37
2000	4 478 000	0,56
2008	4 737 000	0,71
<i>Framskrevet</i>		
2010	4 851 000	1,2
2020	5 382 000	1,0
2030	5 848 000	0,8
2040	6 221 000	0,6
2050	6 553 000	0,5

Andel barn og unge og eldre i befolkningen

Høy befolkningsvekst ...

Norges befolkning passerte 4,8 millioner i 2008, en økning på over 1,5 millioner siden 1950. De første årene etter krigen var den årlige befolkningsveksten om lag 1 prosent; hovedsakelig et resultat av høye fødselstall. Veksten sank til en tredjedels prosent på 1980-tallet og har siden tatt seg noe opp. I dag er nettoinnvandringen viktigere for befolkningsveksten enn fødselsoverskuddet.

... også de neste årene

Hva vi ser i krystallkula, vil selvfølgelig avhenge av hvilke antakelser vi legger til grunn. Et prognosealternativ med middels fruktbarhet, levealder, sentralisering og nettoinnvandring gir fortsatt vekst også de neste 50 årene. Folketallet vil passere 5 millioner i 2012, og i 2050 blir innbyggertallet vel 6,5 millioner, mens befolkningsveksten nærmer seg en halv prosent.

En betydelig del av veksten framover vil trolig skyldes netto innvandring. Blir denne lav, vil Norges folketall bli om lag 6 millioner rundt 2050, mens høyere innvandring kan bringe folketallet opp i nærmere 8 millioner.

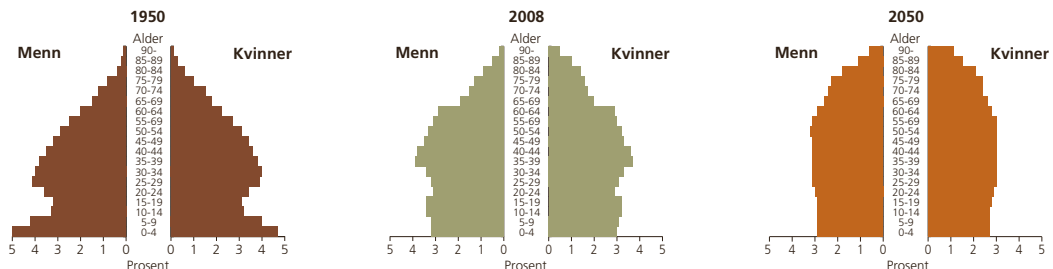
Eldrebølge på vei

Vi har nå lenge hørt snakk om eldrebølgen. Men situasjonen minner mye om en dag på stranden, på utkikk etter den store bølgen: Vi tror vi ser den komme, men som oftest flater den ut lenge før den når oss.

Men eldrebølgen kommer og i en viss forstand kan vi si at den allerede er her: Mens det i 1950 bare var vel 8 prosent som var 67 år og over, er dagens andel vel 13. Men først etter 2015 (når de store etterkrigskullene blir pensjonister) vil denne andelen øke ytterligere, til 17 prosent i 2030 og 21 prosent i 2050. Andelen barn og unge under 15 år vil fortsatt synke, til om lag 18 prosent i 2050.

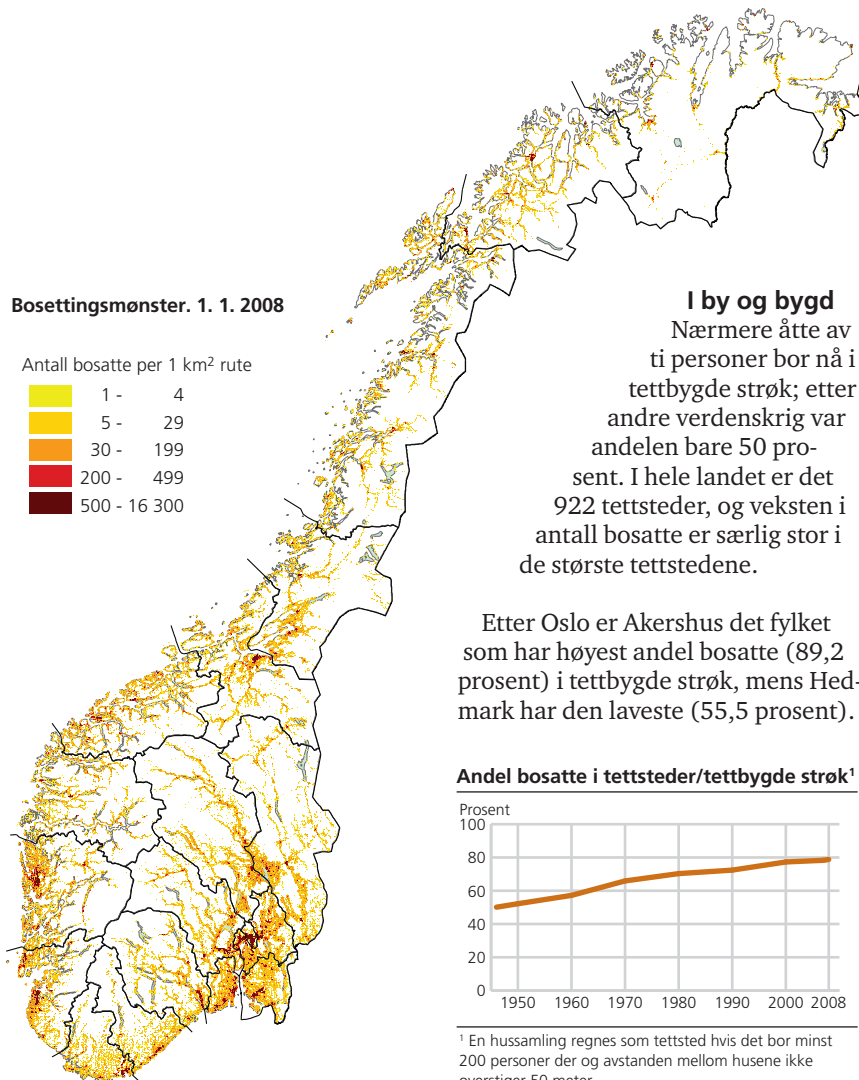
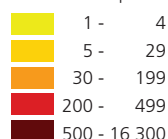
Eldrebølgen skyldes bare delvis det faktum at vi blir eldre (flere på toppen av pyramiden); vel så viktig er de lave fødselstallene som betyr at det blir færre i bunnen. Og når eldrebølgen ennå ikke helt har nådd oss, skyldes det både at fruktbarheten i Norge fortsatt er relativt høy og at innvandrerne er unge.

Folkemengde etter alder og kjønn, registrert og framskrevet

Bosettingsmønster. 1. 1. 2008

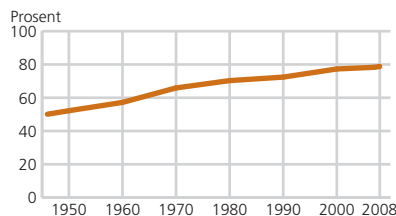
Antall bosatte per 1 km² rute

I by og bygd
Nærmere åtte av ti personer bor nå i tettbygde strøk; etter andre verdenskrig var andelen bare 50 prosent. I hele landet er det 922 tettsteder, og veksten i antall bosatte er særlig stor i de største tettstedene.

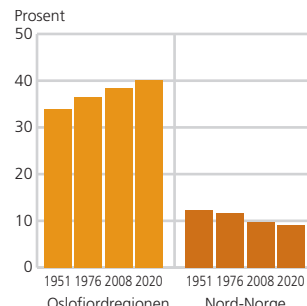
Etter Oslo er Akershus det fylket som har høyest andel bosatte (89,2 prosent) i tettbygde strøk, mens Hedmark har den laveste (55,5 prosent).

Andel bosatte i tettsteder/tettbygde strøk¹

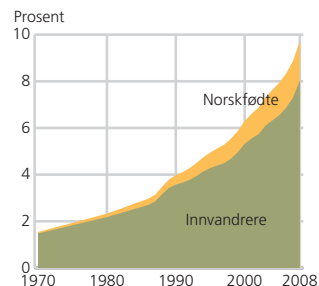
¹ En hussamling regnes som tettsted hvis det bor minst 200 personer der og avstanden mellom husene ikke overstiger 50 meter.

Andel bosatte i Oslofjordregionen¹ og Nord-Norge. 1951-2008 og framskrevet 2020

¹ Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud og Vestfold.

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, som andel av den totale befolkningen

De 10 største gruppene blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 2008

Land	Antall
Polen	32 069
Pakistan	29 134
Sverige	26 244
Irak	22 881
Somalia	21 795
Vietnam	19 226
Danmark	19 220
Tyskland	17 472
Bosnia-Hercegovina	15 649
Iran	15 134

Fra fjern og nær

Ved inngangen til 2008 var det 460 000 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge, som utgjorde 9,7 prosent av hele befolkningen. 381 000 av disse var innvandrere som var født i utlandet, mens 79 000 var norskfødte med innvandrerforeldre.

I Oslo er hver fjerde innbygger enten selv innvandrer eller født i Norge med innvandrerforeldre, og en tredjedel av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge bor i Oslo. Inkluderes Akershus, bor 43 prosent i området.

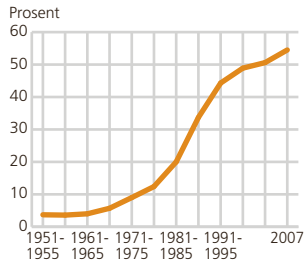
Slekters gang

Samlet fruktbarhetstall i utvalgte land. 2006

Island	2,08
Frankrike	2,00
Norge	1,90
Irland	1,90
Sverige	1,85
Storbritannia	1,84
Finland	1,84
Danmark	1,83
Nederland	1,70
Østerrike	1,40
Hellas	1,39
Spania	1,38
Portugal	1,35
Tyskland	1,32
Polen	1,27

Kilde: Eurostat.

Andel barn født utenfor ekteskap

Andel barn født utenfor ekteskap i utvalgte land. 2006

Island	65,6
Sverige	55,5
Norge	53,1
Frankrike	50,5
Danmark	46,4
Storbritannia	43,7
Finland	40,6
Østerrike	37,2
Nederland	37,1
Irland	33,2
Portugal	31,6
Tyskland	30,0
Spania	28,4
Polen	18,9
Sveits	15,4
Hellas	5,3

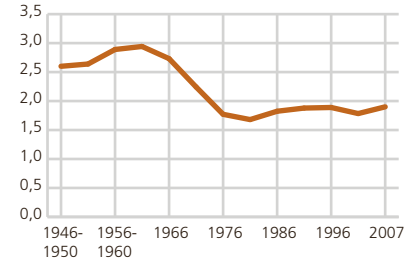
Kilde: Eurostat.

Lav fruktbarhet ...

Etterkrigstidens babyboom varte til midten av 1960-tallet og ble avløst av en nedgang som nådde bunnen på begynnelsen av 1980-tallet. Deretter økte fruktbarheten igjen noe og synes nå å ha stabilisert seg på om lag 1,9 barn per kvinne.

Ser vi bort fra inn- og utvandring, må det samlede fruktbarhetstallet i et land være ca. 2,1 for at folketallet ikke skal synke på lengre sikt. I Norge har vi ligget under dette nivået siden midten av 1970-tallet.

Samlet fruktbarhetstall¹

¹ Gjennomsnittlig antall levendefødte barn per kvinne i løpet av livet, hvis fruktbarhetsmønsteret i perioden gjelder i hele kvinnens fødedyktige periode og dødsfall ikke forekommer.

... men høy sammenliknet med andre land

De siste tiårs fruktbarhetsfall er et generelt fenomen i Europa, og Norge er faktisk et av de landene som har hatt den høyeste fruktbarheten de siste årene. For eksempel er det gjennomsnittlige fruktbarhetstallet i EU-landene nå 1,5, med Italia, Spania og Hellas nede på 1,3. Høyest fruktbarhet var det i 2006 på Island og i Frankrike.

Over halvparten utenfor ekteskap

Vel halvparten av alle barn fødes nå utenfor ekteskap, sammenliknet med bare vel 3 prosent på 1950-tallet. Den største økningen fant sted på 1970- og 1980-tallet, og økningen har nå avtatt. Det store flertallet av dem som fødes utenfor ekteskap har imidlertid samboende foreldre, bare 11 prosent fødes av enslige mødre. Av de førstefødte ble imidlertid 52 og 16 prosent født av samboende eller enslige mødre. Når barn nummer to kommer, er foreldrene oftere gift.

Flest i nord

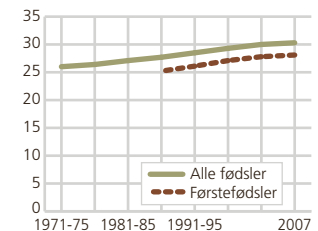
Flest fødsler utenfor ekteskap finner vi i de tre nordligste fylkene og Trøndelag, færrest i Vest-Agder.

Også i Europa finner vi et tilnærmet nord-sør mønster: Island topper listen, fulgt av Sverige og de andre nordiske landene. Deretter følger landene i Vest-Europa. I Sør-Europa er dette fortsatt et relativt sjeldent fenomen.

Eldre mødre

Med økende utdanning og yrkesaktivitet blir mødrene stadig eldre; siden begynnelsen av 1970-tallet har gjennomsnittlig fødealder økt med ca. 4 år, til 30,3. Gjennomsnittsalder ved første fødsel er 28,1 år.

Gjennomsnittlig fødealder. Alle fødsler og førstefødsler

Særlig synlig er denne tendensen blant tenåringer: Omkring 1970 utgjorde tenåringsfødsler 20 prosent av alle førstefødsler, i dag er andelen under 5 prosent.

Flere flerfødsler

Andelen flerfødsler (hovedsakelig tvillingfødsler) lå lenge på om lag 1 prosent. Fra slutten av 1980-tallet begynte andelen å øke og er nå 2 prosent. Denne utviklingen antas å ha sammenheng med økningen i mødrenes fødealder og den økte utbredelsen av prøverørsmetoden.

Stabile aborttall

Aborttallene økte kraftig på begynnelsen av 1970-tallet. Etter innføringen av lov om selvbestemt abort i 1978 har tallene ligget nokså stabilt mellom 14 000 og 16 000, og i 2007 ble det utført nesten 15 200 aborter. Som andel av alle levendefødte utgjør dette vel 25 prosent.

Aborthyppigheten er særlig høy blant yngre kvinner i alderen 20-24 år; hvert år gjennomgår nesten 3 prosent i denne aldersgruppen en abort. Og i aldersgruppen 15-19 år er det dobbelt så mange aborter som fødsler.

Færre utenlandsadopsjoner

Det årlige antallet adopsjoner har siden begynnelsen av 1970-tallet variert mellom 800 og 1 000. De siste årene har det imidlertid være en nedgang. Dette har sammenheng med at det nå er færre utenlandsadopsjoner: Andelen adopsjoner fra utlandet økte kraftig fram til 2005, men har deretter avtatt. Dette skyldes blant annet at ventetiden på å få adoptere barn fra Kina har økt. Likevel er Kina fortsatt det dominerende «leverandør»-landet, fulgt av Colombia og Sør-Korea. Mens det fra de fleste andre land er et flertall av gutter, er så godt som alle adoptivbarna fra Kina jenter, noe som må antas å ha sammenheng med landets ettbarnspolitik.

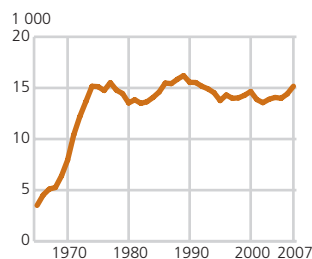
Samtidig med nedgangen i antall utenlandsadopterte har det vært en viss økning i antallet stebarnsadopsjoner. Dette har blant annet sammenheng med at flere registrerte partnere adopterer partnerens barn.

Hva skal så barnet hete?

Om barna fødes i eller utenfor ekteskap, om de er tvillinger eller adopterte, så skal de alle ha et navn. I 2008 var *Linnea* og *Lucas* på navnetoppen.

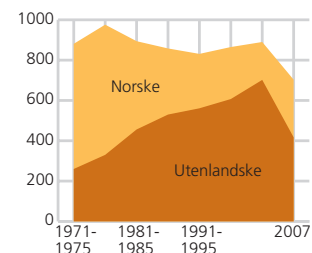
Navnemoter går i bølger, og mange av dagens navn var svært populære for vel 100 år siden. Og mange av navnene er «internasjonale»; dvs. navn vi finner igjen også på navnetoppen i andre land. (Dermed forsvinner også «norske» navn med æ, ø og å.) En tredje tendens er at kjært barn ikke lenger har mange navn; dobbeltnavn og bindestreksnavn (som Else Marie og Ole-Petter) er på retur.

Antall aborter

Kilde: SSB og Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Antall adopterte barn, norske og utenlandske

Mest populære fornavn. 2008

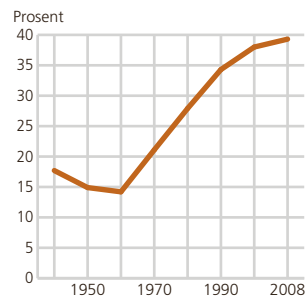
	Guttenavn	Jentenavn
1	Lukas/Lucas	Linnea/Linea
2	Mathias/Matias	Emma
3	Markus/Marcus	Sara/Sarah/Sahra
4	Emil	Thea/Tea
5	Kristian/Christian	Nora/Norah
6	Jonas	Ida
7	Magnus	Sofie/Sophie
8	Oliver	Ingrid/Ingerid/Ingri
9	Tobias	Leah/Lea
10	Alexander/Aleksander	Julie

Singel eller samboer

Antall husholdninger og personer per husholdning

	Antall husholdninger	Personer per husholdning
1946	855 607	3,4
1950	959 310	3,3
1960	1 077 168	3,3
1970	1 296 734	2,9
1980	1 523 508	2,7
1990	1 759 363	2,4
2001	1 961 548	2,3
2008	2 104 531	2,2

Andel enpersonhusholdninger

Antall gifte par og samboerpar med og uten hjemmeboende barn

	1990	2008
Par i alt	973 000	1 072 574

Gifte par i alt	871 000	831 937
Uten barn	467 000	489 519
Med barn	404 000	342 418

Samboerpar i alt	102 000	240 636
Uten barn	52 000	100 475
Med barn	50 000	140 161

Flere bor alene ...

Perioden etter annen verdenskrig var kjernefamiliens storhetsperiode. Gifttermålshyppigheten var høy, og andelen enpersonhusholdninger sank svakt. Fra begynnelsen av 1970-tallet sank så ekteskaphyppigheten, samtidig som antall skilsmisser økte. Til sammen har dette ført til mer enn en dobling av andelen enpersonhusholdninger: 39 prosent av husholdningene består nå av aleneboende, og disse utgjør nesten 18 prosent av alle personer.

Det er, i befolkningen som helhet, ingen vesentlig forskjell på andelen menn og kvinner som bor alene. Men mens de enslige kvinnene er i flertall i den eldre delen av befolkningen, er mennene i flertall blant de yngre.

Enpersonhusholdninger er særlig vanlig i bykjernene i de store byene og i spredtbygde strøk.

... og flere er samboere

De siste års nedgang i antallet bestående ekteskap skyldes ikke bare at flere skiller seg og at flere bor alene. I tillegg velger en økende andel å bo sammen uten å inngå ekteskap.

Ugifte samboere kom inn i statistikken allerede på slutten av 1970-tallet, men det er først i løpet av de siste to tiårene at samlivsformen har fått en større utbredelse. Samboerpar utgjorde i 2008 22 prosent av alle par, en økning fra 10 prosent i 1990. Og mens samboerne tidligere oftest var barnløse, er flertallet nå samboere med barn.

Blant de unge (under 30 år) er det mer vanlig å være samboende enn gift. Oslo og fylkene fra Trøndelag og nordover har den høyeste andelen samboere. Åtte av de ti kommunene med laveste andel samboerpar ligger i Rogaland og Vest-Agder, mens de ti kommunene med høyest andel ligger fra Nord-Trøndelag og nordover.

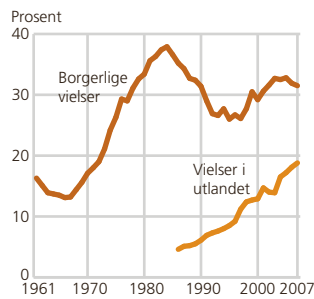
Ett av tre ekteskap borgerlig

Etter at antallet ekteskapsinngåelser nådde et lavmål på begynnelsen av 1990-tallet, økte så antallet igjen i noen år.

Andelen borgelige vielser økte kraftig på 1970-tallet og nådde et toppunkt på begynnelsen av 1980-tallet, da 38 prosent var borgerlige. Senere har andelen sunket noe, for så å stige igjen.

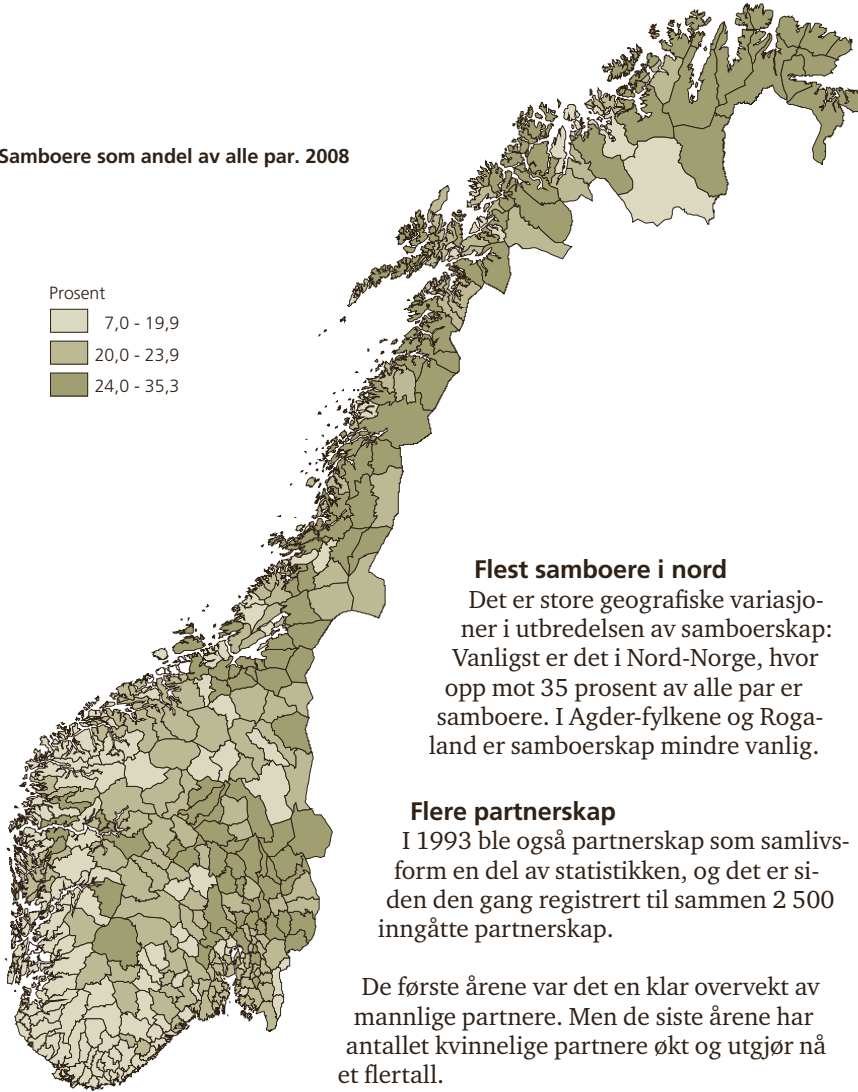
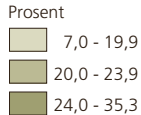
Når så mange ekteskap nå inngås borgerlig, må dette blant annet antas å ha sammenheng med at over 20 prosent av dem som gifter seg, inngår ekteskap nr. 2, 3 osv. En annen trend er å gifte seg i utlandet; nesten 19 prosent av alle ekteskapene inngås i utlandet.

Andel borgerlige vielser og vielser i utlandet

Samboere som andel av alle par. 2008

Flest samboere i nord

Det er store geografiske variasjoner i utbredelsen av samboerskap: Vanligst er det i Nord-Norge, hvor opp mot 35 prosent av alle par er samboere. I Agder-fylkene og Rogaland er samboerskap mindre vanlig.

Flere partnerskap

I 1993 ble også partnerskap som samlivsform en del av statistikken, og det er siden den gang registrert til sammen 2 500 inngåtte partnerskap.

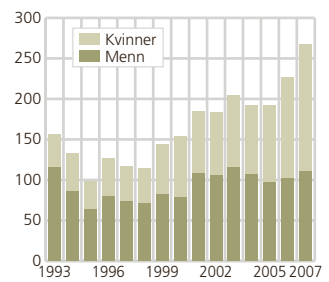
De første årene var det en klar overvekt av mannlige partnere. Men de siste årene har antallet kvinnelige partnere økt og utgjør nå et flertall.

Skilsmisser

Etter en langvarig og markert økning i antall skilsmisser fram til begynnelsen av 1990-tallet, synes antallet nå å ha stabilisert seg på i overkant av 10 000 per år. Dette innebærer at om lag 45 prosent av inngåtte ekteskap kan forventes å bli oppløst ved skilsmisse.

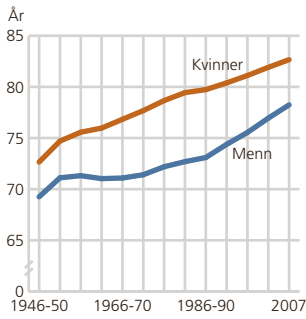
Men med en stor og økende andel samboerpar, blir etter hvert skilsmissetallene mindre interessante som en indikator på samlivsbrudd, når vi ikke har tall for hvor mange samboerskap som oppløses.

Antall inngåtte partnerskap. Mann og kvinner

Liv og død

Forventet levealder ved fødselen for menn og kvinner

Forventet gjenstående levetid ved ulike aldre. 2007

	Kvinner	Menn
0 år	82,7	78,2
10 år	73,0	68,6
20 år	63,1	58,7
30 år	53,3	49,2
40 år	43,5	39,6
50 år	34,0	30,2
60 år	24,9	21,4
70 år	16,5	13,7
80 år	9,2	7,4

Forventet levealder ved fødselen i utvalgte land. 2006

	Kvinner	Menn
Japan	85,8	79,0
Spania	84,4	77,7
Frankrike	84,4	77,3
Sveits	84,2	79,2
Finland	83,1	75,9
Sverige	83,1	78,8
Norge	82,9	78,2
Island	82,9	79,5
Østerrike	82,8	77,2
Tyskland	82,4	77,2
Belgia	82,3	76,6
Portugal	82,3	75,5
Irland	82,1	77,3
Nederland	82,0	77,7
Hellas	81,9	77,2
Danmark	80,7	76,1
Polen	79,7	70,9

Kilde: Eurostat og Japans statistikkbyrå.

Et langt liv

Forventet levealder er en ofte brukt indikator på befolkningens helsetilstand. En nyfødt gutt kan i dag forvente å bli 78,2 år, ei jente 82,7. Dette er en markant økning siden perioden 1946-1950, da tallene var henholdsvis 69,3 og 72,7 år.

På 1950- og 1960-tallet var forskjellen i levealder mellom menn og kvinner økende, hovedsakelig fordi hjerte- og kardødeligheten blant menn økte. De siste ti årene er denne forskjellen blitt mindre.

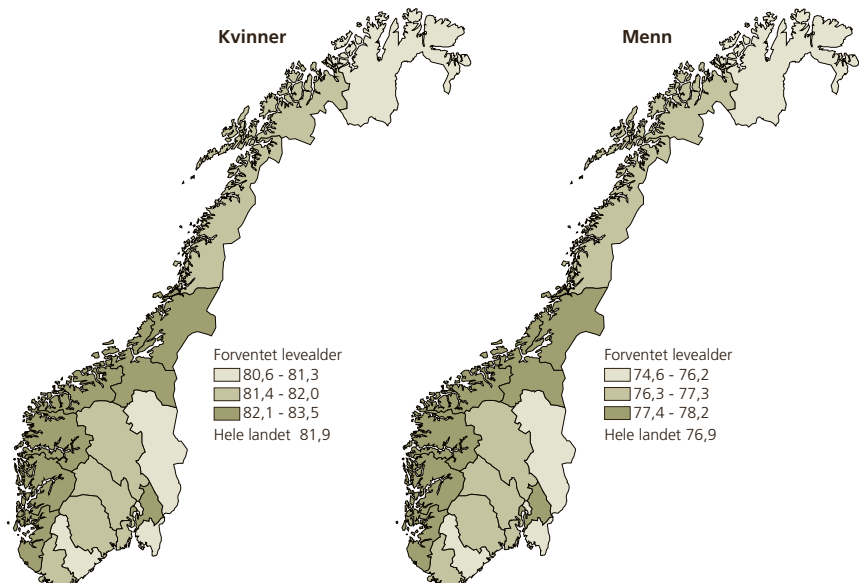
Norske kvinner ikke lenger eldst

Tidligere hadde norske kvinner den høyeste forventede levealderen i verden, men i dag kan kvinner i en rekke land regne med å leve lenger: På toppen finner vi japanske kvinner, med en forventet levealder på nesten 86 år. Men også mange andre (blant annet søreuropeiske) kvinner blir nå eldre enn sine norske søstre.

Kjønnsforskjellene i levealder synes å følge et slags nord-sør mønster: Islandske og svenske kvinner lever bare fire år lenger enn mennene, mens spanske, franske og portugisiske kvinner lever om lag sju år lenger.

På samme måte som det er store internasjonale forskjeller i levealder, er det også markerte regionale forskjeller i Norge; for eksempel kan kvinner i Sogn og Fjordane forvente å leve i nesten 84 år, mens en kvinne i Finnmark kan forvente å leve i knapt 81 år.

Forventet levealder for menn og kvinner. 2001-2005

Dødsfall etter årsak. Prosent

	Kvinner			Menn		
	1951-1955	1971-1975	2001-2005	1951-1955	1971-1975	2001-2005
Alle årsaker	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Voldsomme dødsfall	3,7	4,4	4,3	8,6	7,5	7,0
Dødsfall av sykdom:						
Tuberkulose og andre infeksjonssykdommer	2,6	0,8	1,5	3,9	0,8	1,4
Kreft	19,2	19,1	22,6	18,1	18,6	27,0
Diabetes	1,0	0,9	1,7	0,7	0,5	1,6
Hjerte- og karsykdommer	45,0	51,3	40,1	40,1	50,5	37,3
Sykdom i åndedrettsorganene (f.eks. lungebet.)	8,6	10,2	9,8	7,7	8,4	9,5
Alle andre sykdommer	19,9	13,3	20,0	21,0	13,8	16,4

Hva dør vi av?

Før, under og like etter andre verdenskrig var fortsatt tuberkulose og andre infeksjonssykdommer viktige dødsårsaker, men disse har spilt liten rolle etter 1960. Samtidig fikk hjerte- og karsykdommer større betydning, og på begynnelsen av 1970-tallet sto disse for mer enn halvparten av dødsfallene. Deretter er deres betydning redusert noe. Kreftdødsfallene, derimot, har økt i hele perioden, særlig for menn.

Når det gjelder voldsomme dødsfall, har omfanget vært relativt stabilt i etterkrigsperioden. Men mens det tidligere var drukningsulykker og ulykker i fiske og skipsfart som preget statistikken, er det i dag fallulykker, trafikkulykker og selvmord som dominerer, selv om antallet slike dødsfall har sunket de siste årene.

Sykefravær

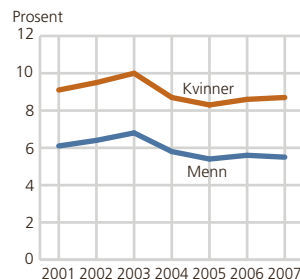
Sykefraværet var økende fram til 2003. Etter en nedgang i 2004 har det nå stabilisert seg. Kvinner har en høyere sykefraværprosent enn menn, og det er særlig det legemeldte sykefraværet som er høyere, noe som henger sammen med at dette også inkluderer fravær i forbindelse med svangerskap og fødsel.

Færre dagligrøykere

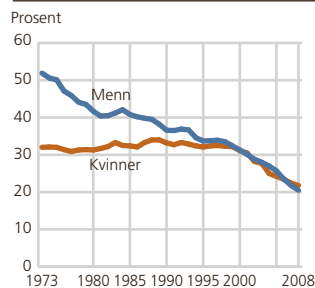
Siden begynnelsen av 1970-tallet har andelen dagligrøykere sunket betraktelig: Andelen menn som røyker har sunket fra over 50 til 21 prosent. For kvinner var andelen lenge stabil i overkant av 30 prosent, men har nå sunket til 22 prosent. Ytterligere 10 prosent oppgir at de røyker av og til.

Parallelt med nedgangen i andelen menn som røyker, har det de siste årene vært en økning i andelen som snuser: om lag 10 prosent av menn i alderen 16-74 oppgir at de snuser daglig og 5 prosent snuser av og til. Mens snus tidligere var mest brukt av eldre menn, er det i dag mest utbredt blant yngre menn. Blant kvinner er det fortsatt svært få som bruker snus.

Sykefraværprosent for menn og kvinner

Andel dagligrøykere. Kvinner og menn 16-74 år¹

¹ Treårig glidende gjennomsnitt.

Lisa går til skolen

Siden 1955 har det samlede antallet elever og studenter økt fra om lag 550 000 til vel 1 million, og nesten én fjerdedel av alle nordmenn sitter nå på skolebenken.

Grunnskole

Med overgangen fra 7-årig til 9-årig grunnskole økte elevtallet på 1960- og begynnelsen av 1970-tallet.

Deretter sank elevtallet fram til midten av 1990-tallet, for så å øke kraftig med skolestart for 6-åringene i 1997 (Reform 97). Høsten 2007 var det 616 400 grunnskoleelever.

Videregående skole

Etter en svak nedgang i elevtallet (elever og lærlinger) i videregående opplæring på 1990-tallet, har det i de siste årene vært en økning.

Vel 90 prosent av 16-18-åringene er nå i videregående utdanning, sammenliknet med 65 prosent i 1980.

Universitet og høyskole

Den markante veksten i høyere utdanning flatet ut på slutten av 1990-tallet. Det samlede antallet studenter er 219 500 (inkl. utenlandsstudenter), og nesten hver tredje 19-24-åring er nå i høyere utdanning.

Én av fire avbryter videregående

Ni av ti norske ungdommer i alderen 16-19 år er nå i videregående utdanning, som dermed kan sies å være nesten obligatorisk. Men om lag én av fire avbryter utdanningen før den er avsluttet, og dette gjelder i størst grad elever på yrkesfaglig studieretning. Det er også klare kjønnsforskjeller: Gutter avbryter oftere enn jenter.

Lisa går til skolen

Siden midten av 1980-tallet har kvinnene vært i flertall blant studentene, og seks av ti studenter er i dag kvinner. Særlig er kvinneovervekten stor på høyskolene (64 prosent).

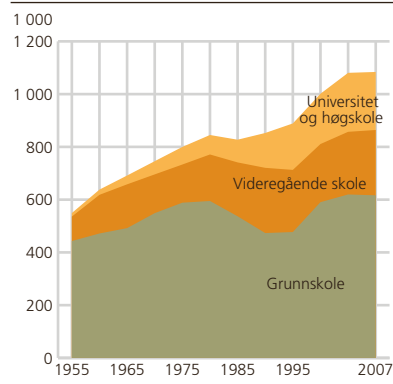
Kvinnene utgjør nå også et flertall (62 prosent) av de uteksaminerte kandidatene ved universitet og høyskoler: På høyere nivå utgjør kvinnene 56 prosent av kandidatene, og på lavere nivå er andelen 65 prosent. Når det gjelder doktorgrad, er kvinnene fortsatt i mindretall: I 2007 ble nærmere 45 prosent av doktorgradene avlagt av kvinner.

Flere kvinner enn menn har nå høyere utdanning

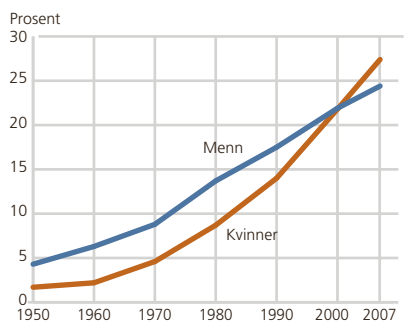
Tre ganger så mange nordmenn har nå universitets- og høyskoleutdanning som i 1970. Og flere kvinner enn menn har nå høyere utdanning. Men fortsatt tar menn noe lengre høyere utdanning enn kvinner.

Blant dem under 50 år er det nå langt flere kvinner enn menn med høyere utdanning; særlig stor er overvekten i aldersgruppen 25-29 år, hvor 49 prosent av kvinnene har høyere utdanning, sammenliknet med 32 prosent av mennene. I denne aldersgruppen er det nå også flere kvinner enn menn med lang høyere utdanning.

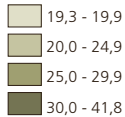
Antall elever i grunnskolen, videregående skole og på universitet og høyskoler

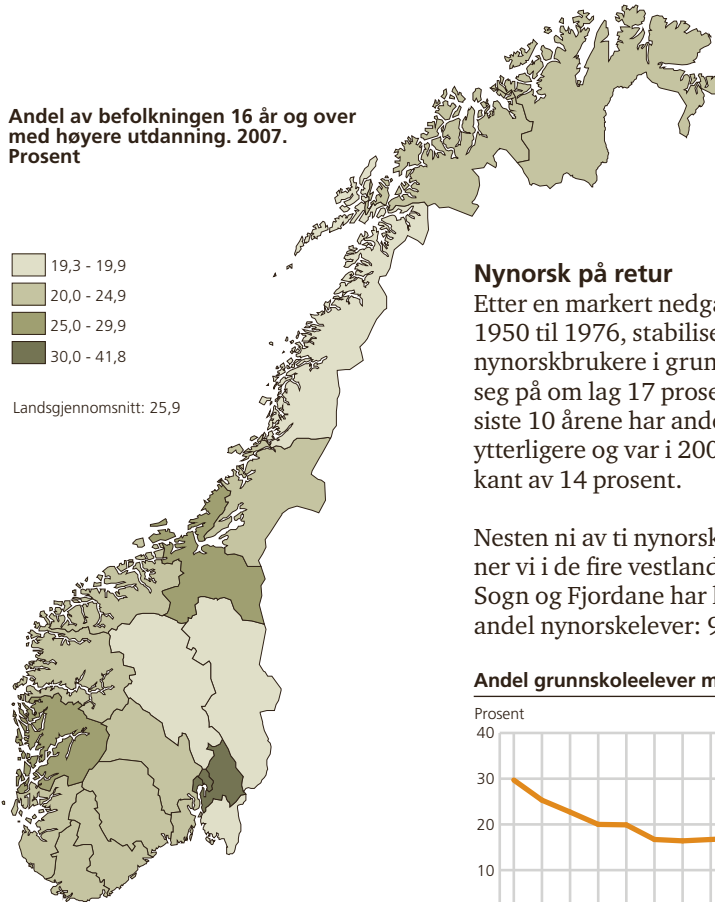
Andelen kvinner og menn med høyere utdanning

Andel av befolkningen 16 år og over med høyere utdanning, 2007. Prosent

Landsgjennomsnitt: 25,9

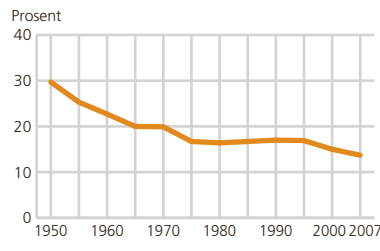

Nynorsk på retur

Etter en markert nedgang fra 1950 til 1976, stabiliserte andelen nynorskbrukere i grunnskolen seg på om lag 17 prosent. Men de siste 10 årene har andelen sunket ytterligere og var i 2007 i underkant av 14 prosent.

Nesten ni av ti nynorskelever finner vi i de fire vestlandsfylkene. Sogn og Fjordane har høyest andel nynorskelever: 97 prosent.

Andel grunnskoleelever med nynorsk

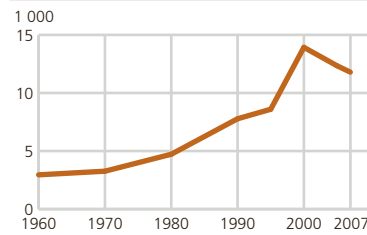
Ut i verden

Flere og flere unge studerer i utlandet: Siden 1960 er antallet femdoblet, og økningen var særlig stor på 1990-tallet. Deretter har antallet sunket noe.

I 2007 var det 11 800 studenter i utlandet, i tillegg var det 6 700 utvekslingsstudenter og delstudenter. Til sammen utgjør dette ca. 10 prosent av studentmassen.

Hele 66 prosent av dem som tar et delstudium i utlandet er kvinner, mens andelen kvinner som tar hele utdanningen i utlandet er 58 prosent.

Antall studenter i utlandet

Kilde: Staten lånekasse for utdanning.

Mens fire av ti Oslo-borgere har høyere utdanning, gjelder dette bare to av ti i Hedmark og Oppland. Og på kommunenivå er forskjellene enda større:

Kommuner med høyest/lavest andel høyt utdannede, 2007

	Andel
Høyest	
Bærum	45,3
Asker	43,0
Oslo	41,8
Nesodden	36,8
Oppegård	35,8
Lavest	
Moskenes	9,7
Karlsøy	9,5
Torsken	9,1
Værøy	8,8
Røst	8,6

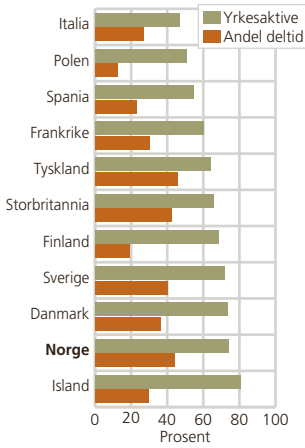
Elever og studenter i utlandet: De viktigste studielandene og fagene, 2007/2008

Land	Antall studenter
Storbritannia	2 498
Danmark	2 501
Australia	1 448
Sverige	1 051
USA	874
Polen	963
Ungarn	680
Fag	
Medisin	2 349
Økonomi og administrasjon	1 835
Kunstoffag	964
Samfunnsfag	818
Teknologiske fag	638
Humanistfag	566
Fysioterapi	458
Terapeutiske fag	440
Mediefag	407

Kilde: Statens lånekasse for utdanning.

Halve folket i arbeid

Yrkesaktive kvinner 15-64 år og andel med deltid. Utvalgte land. 2007

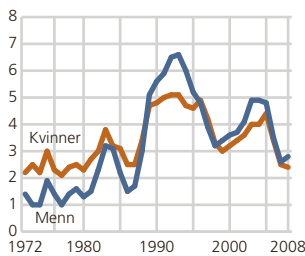

Kilde: Eurostat.

Arbeidsstyrken = summen av sysselsatte og arbeidsledige.

Arbeidstid: Heltid = 37 timer og mer, samt 32-36 timer når det oppgis at dette utgjør heltid.

Andel arbeidsledige menn og kvinner 15-74 år. Prosent av arbeidsstyrken

Kvinner nesten like høy yrkesaktivitet som menn ...

I 2008 var antallet sysselsatte 2,5 millioner, tilsvarende vel 50 prosent av befolkningen. Kvinnene utgjorde da 47 prosent av de sysselsatte.

Fra midten av 1970-tallet og fram til 1986 økte kvinners yrkesaktivitet markert. Under den økonomiske lavkonjunkturen fra 1987 til 1993 var kvinnes yrkesfrekvens stabil, mens den falt noe for menn. Etter 1993 har den igjen økt noe både for menn og kvinner, men mest for kvinner. I 2008 var 71 prosent av kvinnene og 77 prosent av mennene i alderen 15-74 år i arbeidsstyrken.

... men kortere arbeidstid

Mange kvinner jobber fortsatt deltid, selv om andelen er synkende; i 1980 jobbet 47 prosent heltid, i 2008 var andelen økt til 58 prosent. Menns heltidsandel er stabil i underkant av 90 prosent, og deltid er i stor grad forbeholdt skoleungdom.

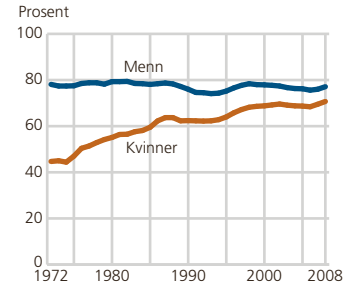
Siden 1972 er menns faktiske ukentlige arbeidstid redusert med nærmere seks timer, fra 44 til 38. Kvinners arbeidstid sank noe fram til 1983, fordi økningen i sysselsettingen for en stor del var i form av deltidsansatte. Deretter har veksten i større grad kommet som heltidssysselsetting, og kvinners gjennomsnittlige arbeidstid har økt med om lag to timer, til vel 31.

... og lavere arbeidsledighet

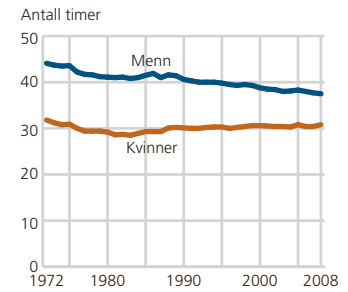
Fra begynnelsen av 1970-årene og fram til lavkonjunkturen i 1983-1984, var arbeidsledigheten stabil i underkant av 2 prosent av arbeidsstyrken; hele tiden om lag ett prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn.

Da ledigheten steg på 1980-tallet, jevnet kjønnsforskjellene seg ut, og fra 1988 til 1995 var arbeidsledigheten høyere for menn. Senere er forskjellene blitt mindre.

Andel personer 15-74 år i arbeidsstyrken

Ukentlig arbeidstid for sysselsatte kvinner og menn

Kvinner oftere i offentlig virksomhet

Om lag én tredjedel av alle sysselsatte arbeider i dag i offentlig virksomhet, hele 48 prosent av kvinnene og bare 19 prosent av mennene. Kvinnene er i stor grad ansatt i kommunene, mens mennene er mer likelig fordelt på stat og kommune.

Fortsatt mans- og kvinneyrker

Til tross for økende utdanningsnivå er både menns og kvinners yrkesvalg fortsatt nokså tradisjonelle. Typiske kvinneyrker er førskole- og grunnskolelærere, sykepleiere, rengjøringspersonale og sekretærer. Typiske mannsyrker er håndverkere, bygge- og anleggsarbeidere, sjåførere og ingeniører.

I noen yrker, som for eksempel postbud og markedsførere/-konsulenter, finner vi omtrent like mange menn og kvinner.

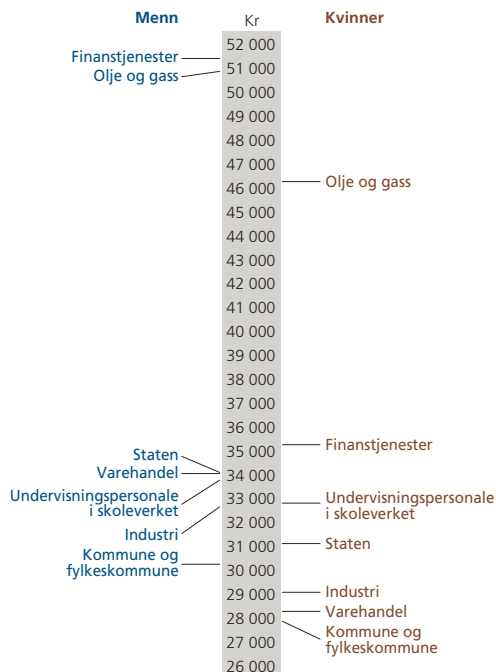
Store lønnsforskjeller

Siden 1970 har lønn per normalårsverk økt fra 30 900 kroner til 399 500 i 2007. Justert for prisutviklingen har reallønnsøkningen vært over 100 prosent.

I gjennomsnitt var månedslønn for menn og kvinner (regnet om til heltidsstillinger) i 2007 henholdsvis 34 600 og 29 100 kroner. Kvinnes lønnsnivå utgjør altså 84 prosent av mennenes. Denne forskjellen har endret seg lite de siste årene. Men i et noe lengre perspektiv er forskjellen blitt mindre, omkring 1960 var kvinners lønn bare 60 prosent av menns.

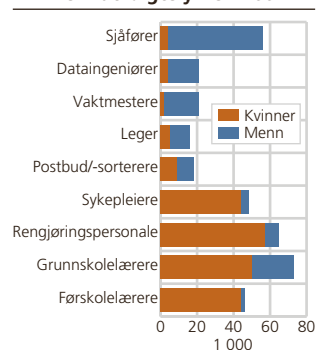
Men dette forholdet varierer mellom ulike næringer: For ansatte i finanstjenester utgjør kvinners lønn bare 69 prosent av menns, mens forholdet i skoleverket er 97 prosent.

Månedslønn for menn og kvinner i utvalgte næringer. Heltidsansatte¹. 3. kvartal 2007

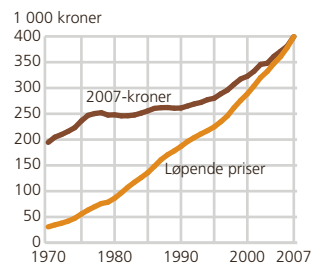

¹ Med avtalt arbeidstid 33 timer eller mer.

Antall sysselsatte menn og kvinner i utvalgte yrker. 2007

Lønn per normalårsverk. Løpende priser og 2007-kroner

Fattig og rik

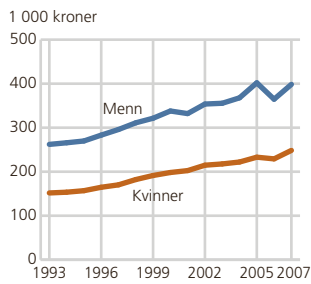
Økte overføringer

I 2006 var norske husholdningers gjennomsnittsinntekt 527 700 kroner, mer enn en dobling fra 1990. Nesten 74 prosent av dette er yrkesinntekt (dvs. lønn og næringsinntekt). Denne andelen har sunket noe de siste årene, mens overføringer (som pensjon og ulike trygder) i dag utgjør en større andel enn tidligere.

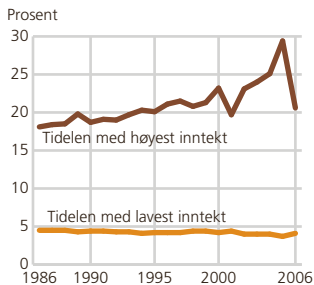
Inntektssammensetning for husholdningene

	1986	1990	1994	1998	2002	2006
Kroner						
Samlet inntekt	207 700	255 800	282 700	357 500	444 800	527 700
Yrkesinntekt	161 800	191 000	202 800	262 200	316 800	388 500
Kapitalinntekt	10 900	15 600	15 100	19 200	33 500	24 900
Overføringer	35 000	49 200	64 800	76 100	94 500	114 300
Prosent						
Samlet inntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Yrkesinntekt	77,9	74,7	71,7	73,3	71,2	73,6
Kapitalinntekt	5,2	6,1	5,3	5,4	7,5	4,7
Overføringer	16,9	19,2	22,9	21,3	21,2	21,7

Gjennomsnittlig bruttoinntekt, 2007-kroner

Andelen av samlet inntekt etter skatt per forbruksenhet som tilfaller personer med høyest/lavest inntekt¹

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kvinners inntekt vel 60 prosent av menns

I 2007 var gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle voksne personer 322 500 kroner, og gjennomsnittlig utlignet skatt var ca. 25 prosent. Inntektsnedgangen for menn i 2006 skyldes hovedsakelig en reduksjon i næringsinntekt og aksjeutbytte på grunn av tilpasning til nye skatteregler.

Mens heltidssysselsatte kvinners gjennomsnittlige månedslønn er ca. 84 prosent av menns, utgjør kvinners årlige bruttoinntekt bare vel 60 prosent av mennenes. I 1984 var det tilsvarende forholdstallet 47 prosent.

Når inntektsforskjellene mellom menn og kvinner er langt større enn lønnsforskjellene, skyldes dette først og fremst at færre kvinner er yrkesaktive og at de oftere arbeider deltid. Menn mottar også en forholdsvis større andel av kapitalinntektene. I tillegg kommer at et stort flertall av minstepensjonistene er kvinner.

Større inntektsforskjeller

Inntektsandelen til tidelen personer med lavest husholdningsinntekt har ligget stabil på vel 4 prosent. Samtidig økte tidelen med høyest inntekt sin andel, fra 18,6 til 29 prosent i 2005. Nedgangen i 2006 henger sammen med nye skatteregler dette året, som påvirket uttaket av aksjeutbytte.

Flere med aksjer

Husholdningenes formuesregnskap viser at både realkapitalen og finanskapitalen har økt siden 1986, men at det særlig er «annen finanskapital» (aksjer, aksjefond, o.a.) som har økt.

Formuessammensetning for husholdningene

	1986	1990	1994	1996	1998	2000	2003	2006
Realkapital	147 900	182 900	202 000	226 400	240 200	260 600	289 700	388 500
Bruttofinanskapital i alt	135 800	176 300	192 800	217 000	284 200	352 800	391 400	579 400
Bankinnskot	89 900	123 600	129 700	136 400	145 800	172 900	215 800	269 200
Annenn finanskapital	45 800	52 700	64 100	80 600	138 400	179 900	175 600	310 200
Gjeld	217 800	284 200	281 500	316 200	353 900	415 000	536 100	771 900
Nettoformue	65 900	75 000	113 400	127 200	170 500	198 400	145 000	196 000

Som andre gjennomsnittstall, dekker også disse over store ulikheter, og fordelingen av finansformuen er svært skjev: Tidelen av husholdningene med størst finansformue disponerte i 2006 mer enn to tredjedeler av den.

Flere med stor gjeldsbyrde, men rentene betyr mindre

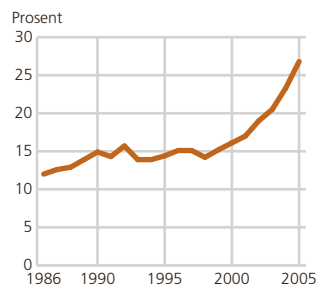
Gjennomsnittshusholdningens gjeld har økt kraftig de siste årene, særlig etter 2000, og var 772 000 kroner i 2006. 80 prosent av husholdningene har gjeld, og denne andelen har økt noe de siste årene. Andelen med stor gjeldsbyrde – 2 ganger inntekten eller mer – steg til 16 prosent i 1992. Deretter sank den noe, men har siden økt igjen til 27 prosent. Og andelen personer i husholdninger med gjeld høyere enn 3 ganger inntekten var 13 prosent i 2005.

Renteutgiftenes betydning er imidlertid blitt mindre: Fram til begynnelsen av 1990-tallet utgjorde de 13-14 prosent av husholdningenes inntekt. Senere er andelen – på grunn av lavere rentenivå – sunket.

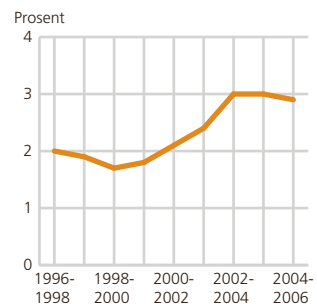
3 prosent med vedvarende lav inntekt

Andelen personer med husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (OECD-skala) under 50 prosent av medianinntekten brukes ofte som en lavinntekts- eller fattigdomsgrense. Denne andelen var 5,6 prosent i 2005 og har steget noe. Andelen med lav inntekt over en treårsperiode var 3,9. Fjerner vi studenter fra beregningene, blir andelen 3 prosent. Høyest andel personer med lav inntekt finner vi i Oslo og i ikke-sentrale kommuner.

Andel husholdninger med gjeld to ganger inntekten og større

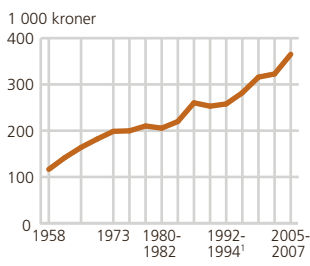
Andel personer med vedvarende lavinntekt¹

¹ Studenter utelatt.

Mer enn til salt i maten

Forbruksutgift per husholdning. 2007-kroner

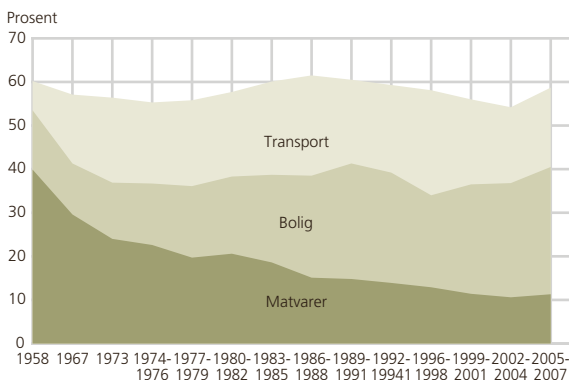
Mer enn tredoblet forbruk siden 1958

I perioden 2005-2007 var gjennomsnittlige årlige totale forbruksutgifter per husholdning 365 100 kroner. I 1958 var det tilsvarende beløpet 11 088 kroner, som omregnet til 2007-kroner tilsvarer om lag 116 000. Om man også tar hensyn til at husholdningene i denne perioden er blitt mindre, er det reelle forbruket mer enn tredoblet.

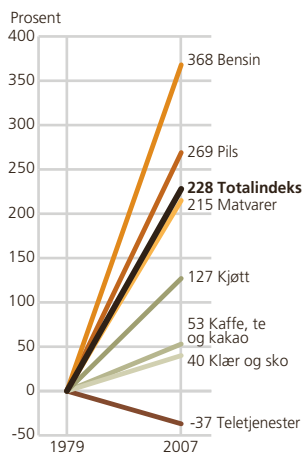
Mindre til mat ...

Det er to hovedtendenser som har preget utviklingen i forbrukets sammensetning de siste 50 årene. Utgiftsandel til mat og drikke har vært synkende i hele perioden (samtidig som vi blir mer opptatt av matvareprisene). En gjennomsnittshusholdning bruker i dag bare drøyt 11 prosent av budsjettet til mat, sammenliknet med 40 prosent i 1958.

Andel av husholdningenes forbruksutgifter som går til matvarer, bolig og transport

Prisvekst, utvalgte varer og tjenester. 1979-2007

... og mer til bolig og transport

Til gjengjeld bruker vi en stadig større andel av budsjettet til bolig og transport; henholdsvis 29 og 18 prosent. Men utgiftene til reiser og transport har nå vært synkende noen år. Boligutgiftene, derimot, har vært økende, etter å ha gått litt ned på 1990-tallet. Av transportutgiftene går det meste til kjøp av bil, samt vedlikeholds- og driftsutgifter.

Mindre til klær og sko

Noe overraskende, kanskje, bruker vi også en mindre andel av budsjettet til klær og sko: Vel 5 prosent bruker vi til dette; mindre enn halvparten av hva vi gjorde i 1958.

Nå skyldes dette neppe at vi i dag kjøper mindre klær og sko, men henger sammen med at disse varene relativt sett er blitt billigere, fordi prisveksten har vært langt mindre enn for de fleste andre varer.

Men mer til mobiltelefon

Teletjenester er også blitt billigere de siste årene. Likevel har budsjettandelen økt til nesten 2 prosent, og vi bruker nå i gjennomsnitt 6 100 kroner årlig.

Vi drikker stadig mer vin

Siden 1945 er den samlede omsetningen av alkohol mer enn tredoblet, og årlig kjøper hver voksen person nå i gjennomsnitt seks og en halv liter ren alkohol (disse tallene inkluderer ikke turistimport, smuglervarer eller hjemmeproduisert alkohol).

Alkoholkonsumet økte jevnt fram til omkring 1980, og da først og fremst på grunn av et økende forbruk av øl og brennevin. Deretter sank brennevinsforbruket med mer enn 50 prosent, og samtidig stabiliserte ølkonsumet seg. Når totalforbruket likevel igjen har steget de siste årene, skyldes dette særlig det økte vinkonsumet.

Til tross for det økte forbruket, bruker vi ikke en større del av husholdningsbudsjettet på alkohol; de siste 30 årene har vi brukt omtrent 2 prosent til øl, vin og brennevin.

Endrede matvaner ...

Ikke bare bruker vi en mindre andel av pengene til mat; vi bruker dem også på andre matvarer.

Norge er ikke lenger et «pottit-land»: Siden 1958 er forbruket av poteter mer enn halvert, til 32 kilo per person (av dette inntas vel 5 kilo som potetgull, pommefrites, o.l.). Også forbruket av smør, margarin og oljer er halvert i perioden.

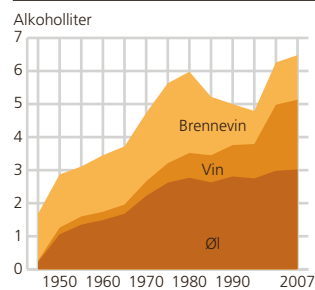
Forbruket av kjøtt har ligget nokså stabilt de siste 25 årene. Derimot har forbruket av frukt og grønnsaker økt.

... og drikkevaner

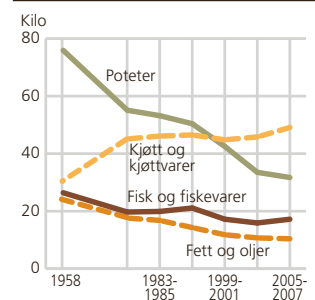
Det er ikke bare når det gjelder alkohol at drikkevanene er endret. Melkeforbruket er redusert – fra nesten 170 liter per person til under 80. Og mens vi tidligere for det meste drakk H-melk, er det nå lettmelk og skummet melk som dominerer.

Til gjengjeld er konsumet av alkoholfrie drikkevarer (mineralvann, juice og brus) mangedoblet siden 1958, og vi drikker over 100 liter per år. Denne økningen tilsvarer omtrent nedgangen i melkeforbruket.

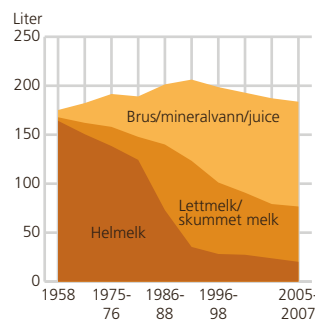
Omsetning av brennevin, vin og øl per innbygger 15 år og over

Forbruk av utvalgte matvarer per person per år

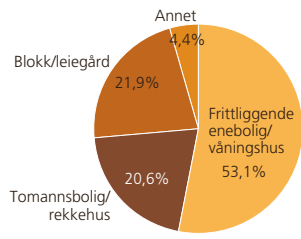

Forbruket av melk og mineralvann per person per år

I hus og hytte

Boliger. 2008

Åtte av ti i småhus

Det er om lag 2 274 000 boliger i Norge. Dette tilsvarer – naturlig nok – omtrent antallet husholdninger (husholdning = å holde hus sammen).

53 prosent av boligene er frittliggende eneboliger (eller våningshus). 21 prosent er tomannsboliger, rekkehus og andre småhus, mens 22 prosent er blokker eller leiegårder.

Syv av ti husholdninger har bolig med egen hage.

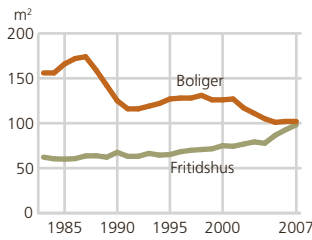
Åtte av ti eier boligen selv

76 prosent av husholdningene eier sin bolig, mens 17 prosent leier. Andelen som leier boligen har økt siden 1990, og denne økningen har særlig funnet sted i byene.

Det er særlig yngre og enslige som i økende grad leier bolig, en utvikling som blant annet har sammenheng med de økte boligprisene, særlig i de store byene.

Sammenliknet med for eksempel Danmark og Sverige er andelen selveiere høy i Norge: I disse landene er bare litt i overkant av 50 prosent selveiere.

Gjennomsnittlig bruksareal nye boliger og fritidshus

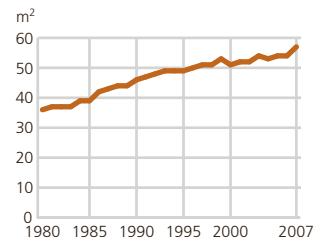
Mindre boliger – større hytter

På midten av 1980-tallet var nybygde boliger neste tre ganger så store som nye fritidsboliger. Deretter har boligarealet vært synkende, noe som skyldes den økende andelen blokkleiligheter. Samtidig har arealet på nye fritidsboliger økt kraftig, og det er nå liten forskjell i størrelsen på nye boliger og hytter.

Romsligere boliger ...

Til tross for at vi nå bygger mindre boliger, så har gjennomsnittsboligen fire rom, en økning fra 3,6 i 1980. Fordi også husholdningene samtidig er blitt mindre (2,2 bosatte per bolig sammenliknet med 2,7 i 1980) blir boligene også romsligere. Hvis vi sier at de som bor i husholdninger med minst tre rom mer enn antallet personer i husholdningen, bor svært romslig, så gjelder dette nå om lag en tredjedel av befolkningen.

Boareal per person

... og høyere boligstandard

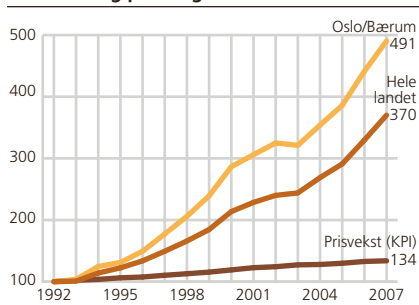
I 1980 manglet fortsatt 10 prosent av befolkningen bad eller dusj, men allerede i 1990 var dette redusert til 1 prosent. Samtidig har andelen personer med to eller flere bad i boligen økt fra 18 prosent i 1988 til 33 i 2007.

Boligprisen nesten firedoblet siden 1992

Fra 1992 til 2007 økte prisen på boliger med mer enn 270 prosent. Til sammenlikning har den generelle prisveksten i perioden vært om lag 34 prosent.

Prisen på blokkeleiligheter har økt langt mer enn på eneboliger, og prisøkningen har vært særlig stor i Oslo-området; i Oslo og Bærum er boligprisen nesten femdoblet.

Prisutvikling på boliger. Indeks 1992=100

Velutstyrte boliger

Norske boliger er ikke bare store og med høy standard, de er også svært velutstyrte: «Alle» husholdninger har TV, ni av ti har fryseboks og nesten like mange vaskemaskin. Fire av fem husholdninger har hjemme-PC. Oppvaskmaskin, derimot, finnes bare i sju av ti husholdninger.

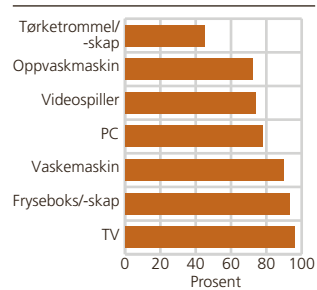
418 000 fritidshus

I 2008 fantes det 418 000 fritidshus (hytter, sommerhus) i Norge. Flest var det i Oppland (44 400) og Buskerud (42 400).

I overkant av 20 prosent av alle husholdninger oppgir at de eier fritidshus, og denne andelen har vært omtrent den samme siden 1980. I tillegg har svært mange tilgang til fritidshus, slik at til sammen fire av ti personer oppgir at de eier eller har tilgang til fritidsbolig.

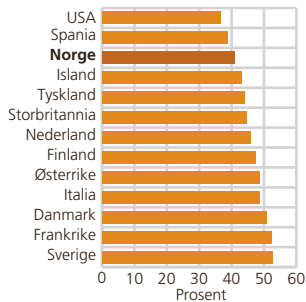
6 prosent av husholdningene har campingvogn og 14 prosent seilbåt eller motorbåt.

Andelen husholdninger som har ulike varige forbruksvarer. 2005-2007

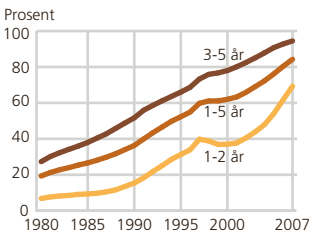
Fra vugge til grav

Offentlige utgifter som andel av BNP i utvalgte land. 2007

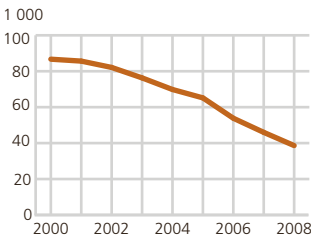

Kilde: OECD.

Barnehagedekning

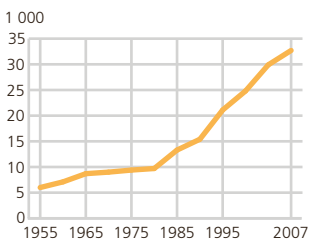

Antall barn med kontantstøtte. Per 30. september

Kilde: NAV.

Antall barn med barneverns-tiltak. Per 31. desember

Velferdsstatens framvekst

Velferdsstatens hovedoppgaver er – ved siden av ansvaret for befolkningens helse og utdanning – omsorg for barn, eldre og andre omsorgstrengende, og økonomisk sikring av den enkelte. Velferdssamfunnets framvekst har i stor grad vært en utvikling i retning av at det offentlige har overtatt ansvar for omsorgstjenester og velferdsytelser som tidligere ble utført i familien.

Velferdsstatens utvikling gjenspeiles på ulike måter i statistikken; blant annet om vi ser på offentlige utgifter som andel av bruttonasjonalproduktet. Omkring 1960 utgjorde offentlige utgifter ca. 30 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP). Deretter økte andelen gradvis til over 50 prosent på begynnelsen av 1990-tallet, men har senere sunket noe. Denne nedgangen skyldes delvis den sterke veksten i oljeinntektene og BNP de siste årene.

Utgifter til undervisning, helsestell og sosial trygd og velferd utgjør størstedelen av disse utgiftene. Sammenlikner vi med for eksempel Sverige og Danmark, så har disse landene begge offentlige utgifter som andel av BNP på over 50 prosent.

Snart full barnehagedekning?

Det var vel 6 600 barnehager i Norge i 2007. Over halvparten av disse var private og står for vel 46 prosent av barnehagetilbudet.

I alt 250 000 barn har nå plass i barnehage, og dekningsgraden for alle barn i alderen 1-5 år er 84 prosent, noe som innebærer mer enn en firedobling siden 1980.

Av de eldste barna (3-5 år) har nå mer enn ni av ti barnehageplass. For de yngste barna er også dekningsgraden nå økende igjen, etter en nedgang og stabilisering etter 1999, da kontantstøtten ble innført. De siste årene har det vært en markert nedgang i antallet barn som mottar kontantstøtte; fra 86 700 i 2000 til 38 600 i 2008. Nesten 34 prosent av alle barn i kontantstøttealder mottok kontantstøtte i 2008.

Barnevern: Ikke flere omsorgsovertakelser

I løpet av de siste 50 årene er antallet barn med barnevernstiltak ved utgangen av året mer enn femdoblet, fra 6 000 til 32 700. Og antallet barn som i løpet av året mottar en eller annen form for tiltak, er enda høyere – 42 600 i 2007. Dette tilsvarer 3,5 prosent av alle barn i alderen 0-17 år.

Langt de fleste barnevernsbarna mottar ulike former for hjelpetiltak, som besøkshjem, støttekontakt eller barnehageplass. Bare om lag 20 prosent av barna er under barnevernets omsorg; de fleste i fosterhjem. Antallet omsorgsovertakelser har imidlertid vært ganske stabilt de siste årene, mens antall barn med forebyggende tiltak har økt kraftig.

Færre får sosialhjelp

Antallet sosialhjelpstilfeller økte kraftig på 1980-tallet: Fra 60 000 i 1980 til 178 000 i toppåret 1994. Deretter var det en nedgang fram til 1999. De siste årene har det igjen vært en nedgang til vel 116 000 tilfeller, som omfatter 109 600 personer. Dette utgjør vel 2 prosent av befolkningen. Regner vi også med personer som blir forsørget av sosialhjelpsmottakere, er vel 4 prosent av befolkningen – direkte eller indirekte – mottakere av sosialhjelp.

Gjennomsnittlig stønadstid i 2007 var vel fem måneder, og gjennomsnittlig stønadsbeløp var 36 600 kroner.

Andelen sosialhjelpsmottakere er særlig stor blant unge, blant enslige og enslige forsørgere.

Antall uførepensjonister øker fortsatt

På midten av 1970-tallet var antall uførepensjonister omtrent 140 000, og det var like mange menn og kvinner. Utover på 1980-tallet økte så antallet kraftig og særlig blant kvinner. På begynnelsen av 1990-tallet flatet veksten ut, og antallet gikk ned i noen år, for så å øke igjen etter 1995.

I 2008 var det samlede antallet uførepensjonister 335 800: 194 300 kvinner og 141 500 menn. Dette utgjør ca. 11 prosent av befolkningen 18-67 år.

Når antallet kvinnelige uførepensjonister har økt så markert, må dette ses i sammenheng med den sterke økningen i kvinners yrkesdeltakelse i denne perioden. Det er særlig andelen med muskel- og skjelettsykdommer som har økt.

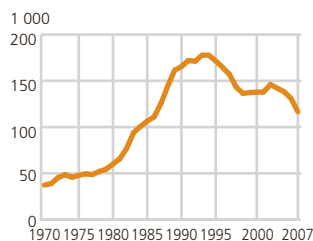
Eldreomsorg: Fra institusjon til bolig

Den offentlige eldreomsorgen kan grovt deles inn i tre hovedsektorer: Institusjoner, boliger og hjemmetjenester.

Siden midten av 1990-tallet har det vært en klar vekst i antall brukere av kommunale pleie- og omsorgstjenester, noe som først og fremst skyldes at flere nå får hjelp i hjemmet. Særlig har antallet som får hjemmesykepleie økt. Også antallet plasser i pleie- og omsorgsboliger har økt kraftig.

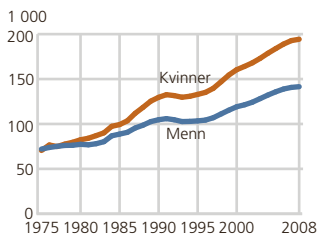
Når det gjelder institusjonsplassene (alders- og sykehjem), så har antallet slike plasser sunket noe de siste årene, blant annet som en følge av ombygginger for å øke antallet enkeltrom (som nå utgjør 95 prosent).

Økonomisk sosialhjelp¹. Antall stønadstilfeller

¹ Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottakere av introduksjonsstønad.

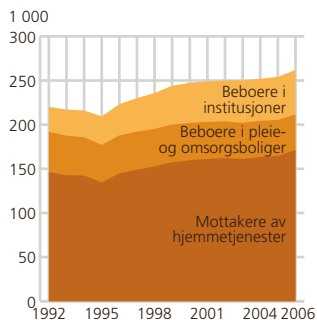
Antall uførepensjonister.¹ Menn og kvinner

¹ F.o.m. 2004 inkluderer tallene også personer med tidsbegrenset uførestønad.

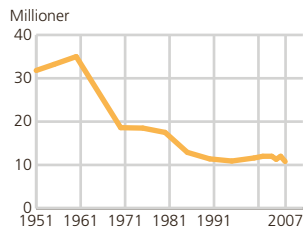
Kilde: NAV.

Brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester

Sal og scene

Antall kinobesøk

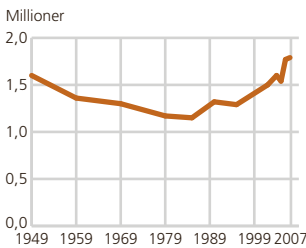
Stabilt kinobesøk

1950-årene var – i Norge som i Europa for øvrig – kinoens gullalder, og besøkstallene nådde om lag 35 millioner i 1960, noe som tilsvarer nesten ti kinobesøk per innbygger.

På begynnelsen av 1960-tallet kom fjernsynet til Norge, og fram til 1970 ble så besøkstallene nesten halvert, mens det på 1970-tallet bare var en svak nedgang. På 1980-tallet kom en ny nedgangsperiode, og bunnen ble nådd i 1992, med ca. 9,5 millioner besøk. De siste årene har besøkstallene vært 11-12 millioner, og besøksandelen på norske filmer har vært om lag 16 prosent.

67 prosent av befolkningen i alderen 9-79 år hadde i 2007 vært på kino i løpet av de siste tolv månedene, og gjennomsnittlig antall kinobesøk var 3,7.

Antall tilskuere på teater og opera

Flere på teater og opera ...

Også teater- og operabesøket var lenge synkende. Men fra midten av 1980-tallet tok besøket seg opp, og etter en stagnasjon omkring 1990 har det de siste fem-seks årene igjen økt kraftig til nesten 1,8 millioner besøk.

Halvparten av befolkningen oppgir å ha vært på teater i løpet av et år, 5 prosent har vært på opera og 12 prosent har sett ballett.

... og på konserter, utstillinger og museer

Andelen som har vært på konsert i løpet av året, økte markert fra 1991 til 2004: Andelen som har vært på klassisk konsert, økte fra 27 til 35 prosent, og andelen på andre typer konserter økte fra 32 til 47 prosent fra 1991 til 2004.

Vel 40 prosent har vært på en kunstutstilling og/eller besøkt et museum i løpet av 2004. Også disse andelene har økt noe.

Færre tilskuere på idrettsarrangement?

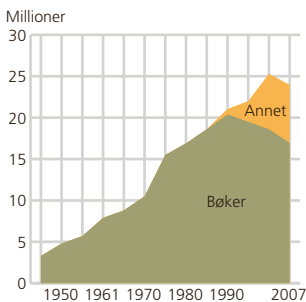
På hele 1990-tallet var mellom 50 og 60 prosent tilskuere på et idrettsarrangement i løpet av året. Men siden 1994 har antallet besøk på slike arrangement sunket; fra 6,7 til 5,9 i 2004.

Fotball er den idretten som har flest tilskuere, fulgt av håndball. De fleste idrettene har forholdsvis stabile tilskuertall, med unntak av skiidrett: Her er andelen tilskuere halvert siden 1994 (men dette året var nok spesielt, med OL på Lillehammer).

Biblioteket mer enn bøker

Utlånet av bøker fra folkebibliotekene økte i hele etterkrigsperioden og fram til på begynnelsen av 1990-tallet: Fra 3,3 millioner utlån i 1945-46 til vel 20 millioner. Deretter har utlånet sunket til knapt 17 millioner i 2007.

Antall utlån ved folkebibliotekene

Andel personer 9-79 år som har besøkt ulike kulturinstitusjoner siste år. Prosent

	1991	1994	1997	2000	2004
Kino	58	61	60	65	68
Teater/musikal/revy	44	45	44	50	49
Opera/operette	5	5	6	6	5
Ballett/danseforestilling	8	9	8	11	12
Klassisk konsert	27	34	37	37	35
Populærkonsert	32	38	38	39	47
Kunstutstilling	41	44	43	44	42
Museum	41	45	44	45	42
Folkebibliotek	49	51	52	52	54
Idrettsarrangement	57	59	54	57	55

Men på slutten av 1980-tallet begynte bibliotekene også med utlån av musikk, lydbøker og DVD-er. Dette utgjør nå over 7 millioner utlån i året og innebærer et samlet utlån på 24 millioner.

Over halvparten av befolkningen benytter et folkebibliotek i løpet av året.

Kultur: Mest for kvinner – og høyt utdannede

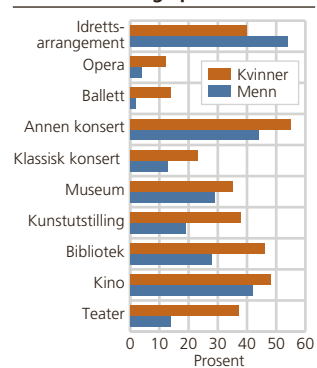
På spørsmål om hvor interessert de er i ulike kulturtilbud, sier kvinner langt oftere enn menn at de er «meget eller ganske interessert». Tydeligst er dette når det gjelder ballett, opera og teater, men også når det gjelder klassisk konsert, kunstutstilling og bibliotek er kvinnene langt oftere interessert. Når det gjelder kino, museum og populærkonsert oppgir menn nesten like stor interesse. Bare når det gjelder idrettsarrangement, er menn langt mer interessert enn kvinner.

Kjønnsforskjellene i uttrykt interesse stemmer i hovedsak godt overens med andelene som faktisk har benyttet seg av tilbudene, selv om disse forskjellene er noe mindre.

I tillegg til kjønnsforskjellene er forskjellene mellom ulike utdanningsgrupper de mest slående: De fleste kulturtilbud benyttes langt oftere av folk med høyere utdanning.

Den økte kulturelle aktiviteten de siste årene må ses i sammenheng med andre samfunnsmessige utviklingstrekk. Det økende utdanningsnivået fører til større interesse for ulike kulturtilbud. Samtidig gjør mer fritid og bedre råd det lettere å benytte tilbudene. I tillegg kommer at en stadig større del av befolkningen bor i byer og tettsteder, hvor også kulturtilbudet er størst.

Andelen kvinner og menn 9-79 år som sier de er «meget/ganske interessert» i å gå på... 2004

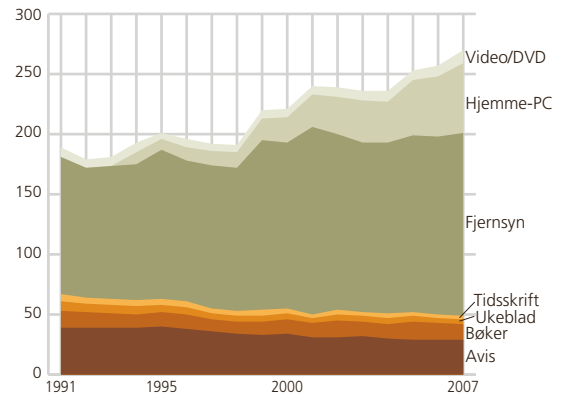
Fra papir til skjerm

Skjerm-mediene overtar

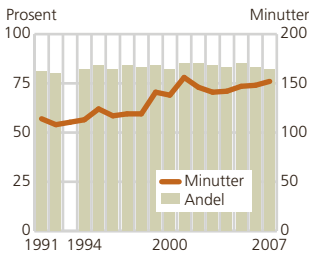
Fjernsynets dominerende stilling er selvfølgelig ikke ny; allerede i 1991 brukte vi nesten dobbelt så lang tid foran TV-skjermen som vi brukte til lesing.

I løpet av 1990-tallet fortsatte tiden brukt til lesing å synke, samtidig som vi så langt mer fjernsyn. I tillegg fikk (og brukte) flere og flere hjemme-PC, og daglig tilbringer vi nå i gjennomsnitt én time foran PC-skjermen. Til sammen innebærer dette at vi i dag bruker over fire ganger så mye tid foran PC- og TV-skjerm som til lesing i papirmedier.

Antall minutter brukt til skjerm- og papirmedier en gjennomsnittsdag

Andel som ser fjernsyn, og tid brukt en gjennomsnittsdag¹

¹ Økningen i tid brukt i 1999 kan i noen grad skyldes endringer i undersøkelsesopplegget.

Et paradoks, kanskje, er at jo mer utdanningsnivået øker, desto mindre leser vi. Dette gjelder alle typer papirpublikasjoner, ikke bare ukeblader.

Fjernsynet dominerer

Andelen som ser fjernsyn var relativt stabil på 1990-tallet med vel 80 prosent, mens tiden foran skjermen har økt, og er nå to og en halv time per dag. Video/DVD, derimot, brukes bare av et lite fåtall, og andelen har vært stabil i hele perioden.

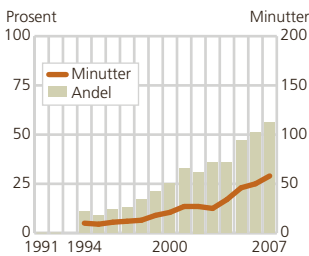
De ivrigste TV-seerne finner vi blant de eldste (67 år og over) og blant de yngste (13-15 år), og særlig de eldste bruker mye tid foran skjermen.

PC-ens inntog

Siden midten av 1990-tallet har andelen daglige hjemme-PC-brukere økt fra ca. 10 prosent til 56, og vi bruker nå PC-en én time daglig (andelen personer som har tilgang til hjemme-PC er imidlertid langt høyere: 87 prosent).

Det er store forskjeller i bruken av PC: For eksempel bruker tre av fire unge gutter PC daglig, mens dette gjelder bare vel én av ti eldre kvinner.

Andel som bruker hjemme-PC, og tid brukt en gjennomsnittsdag

Radio = nyheter

I løpet av ti år har andelen som lytter på radio daglig, sunket fra 71 til 53 prosent, men de siste årene kan det synes som om tiden brukt til radiolytting har stabilisert seg på om lag halvannen time per dag (de som lytter på radio bruker altså lengre tid enn før).

Det er først og fremst nyhetsprogrammer folk hører på – seks av ti hører på nyheter en gjennomsnittsdag. Men også underholdnings- og distriktsprogram har mange lyttere. Programmer som værmelding, klassisk musikk og barne-/ungdomsprogram har mistet mange lyttere.

Radioen er først og fremst de middelaldrendes medium – i aldersgruppen 45-66 år er lytterandelen over 60 prosent, og denne gruppen bruker også mest tid.

Aviser

Avisenes opplag økte fram til omkring 1990, men har siden stagnert og falt noe. Samtidig har andelen som leser papiraviser daglig, sunket noe siden midten av 1990-tallet; fra 85 til 72 prosent. Og vi bruker også mindre tid til avislesing; i gjennomsnitt en halvtime per dag. Det er særlig i de yngste aldersgruppene at avislesing er blitt mindre vanlig.

Bøker

Antallet skjønnlitterære utgivelser ble doblet fra 1983 til 1994 (fra 900 til 2 000 utgivelser), og har de siste årene igjen økt til 2 200. Utlånet av bøker fra folkebibliotekene har sunket, fra 4,7 per innbygger i 1992 til 3,6 i 2007.

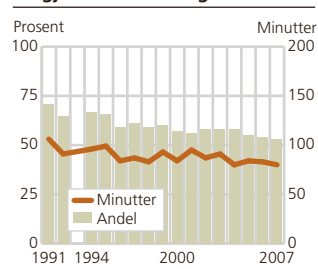
Andelen som leser bøker på fritiden har ikke fulgt samme tendens: Etter en viss nedgang har andelen som har lest en bok i løpet av dagen, igjen økt noe – til 23 prosent. Andelen som leser bøker daglig er klart høyere blant kvinner enn blant menn (henholdvis 27 og 18 prosent).

Ukeblader

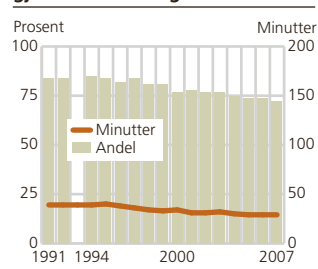
Andelen ukebladlesere har sunket de siste årene, og det er nå 14 prosent av befolkningen som leser ukeblad en gjennomsnittsdag. Denne nedgangen reflekteres ikke i noen tilsvarende opplagsnedgang; snarere har det samlede opplaget økt svakt.

Kvinner leser langt oftere ukeblader enn menn, og særlig gjelder dette eldre kvinner; i alderen 67 år og over leser 25 prosent av kvinnene ukeblader en gjennomsnittsdag, sammenliknet med 11 prosent av mennene.

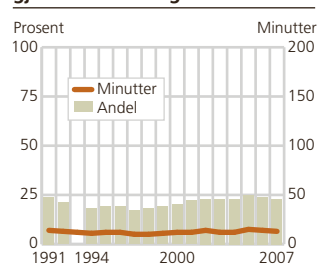
Andel radiolyttere og tid brukt en gjennomsnittsdag

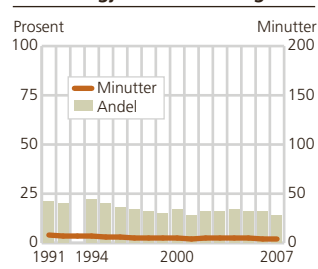
Andel avislesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

Andel boklesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

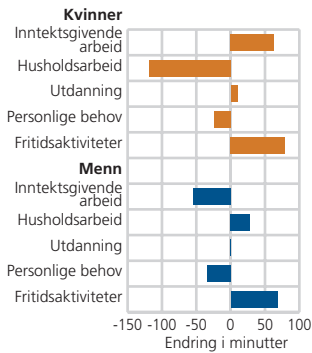

Andel ukebladlesere og tid brukt en gjennomsnittsdag

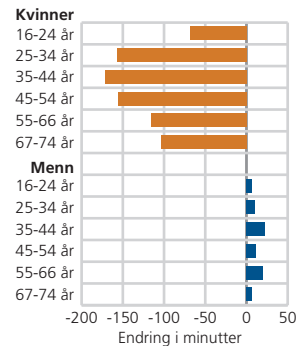

Døgnet rundt*

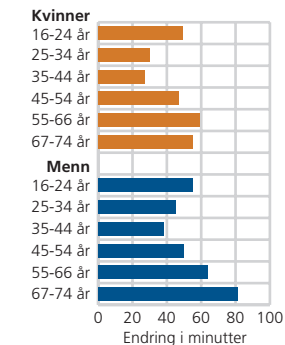
Endring i tid brukt til ulike hovedaktiviteter fra 1971 til 2000 i alderen 16-74 år

Endring i tid brukt til husarbeid fra 1971 til 2000, etter kjønn og alder

Endring i tid brukt til fjernsyns-seing fra 1971 til 2000, etter kjønn og alder

Mer fritid

Fra 1970 til 2000 hadde nordmenn i gjennomsnitt fått 75 minutter mer fritid per dag, og vi hadde da nesten 6 ½ time til ulike fritidsaktiviteter. Tid brukt til utdanning og arbeid endret seg lite, og den økte fritiden skyldtes hovedsakelig at vi brukte mindre tid til husholdsarbeid (50 minutter) og personlige behov (30 minutter).

Fritiden økte litt mer for kvinner enn for menn, noe som blant annet hang sammen med at kvinner hadde redusert husholdsarbeidet med to timer. Én av disse timene ble brukt til mer inntektsgivende arbeid, den andre til økt fritid. Menn, derimot, hadde redusert omfanget av inntektsgivende arbeid, men samtidig økt sin deltakelse i husarbeidet.

Til tross for kvinners økte yrkesdeltakelse og reduserte tid til husarbeid, var det ikke blitt mer vanlig å kjøpe hjelp til rengjøringsarbeidet: Andelen med slik hjelp var 4 prosent, omtrent det samme som på begynnelsen av 1990-tallet. Det var særlig høyt utdannede barnefamilier som hadde hjelp til rengjøring.

Mer tid foran skjermen

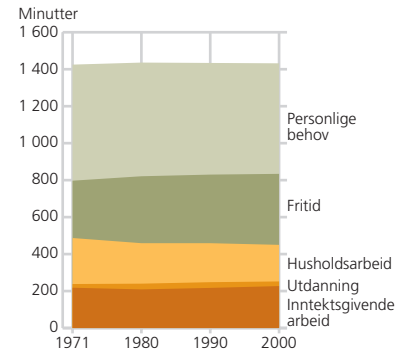
Den økte fritiden ble for en stor del tilbrakt foran TV-skjermen. Tiden brukt til fjernsyns-seing økte kraftig, og sammenliknet med i 1980 begynte TV-kvelden tidligere og sluttet senere.

Åtte timer søvn

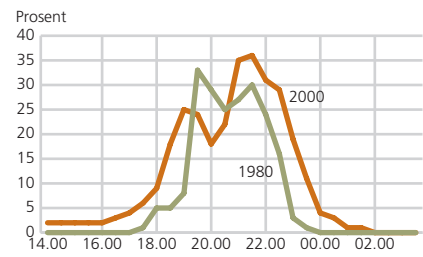
Vi sov i gjennomsnitt 8 timer per natt, en svak økning fra 1970.

Søvnbehovet ser ut til å være nokså konstant; både over tid og mellom ulike grupper i befolkningen. Mens andre aktiviteter ofte varierer mye for eksempel med kjønn, utdanning eller bosted, sover de fleste omtrent 8 timer; bare de yngste og de eldste sover litt mer.

Tidsbruk en gjennomsnittsdag. Minutter

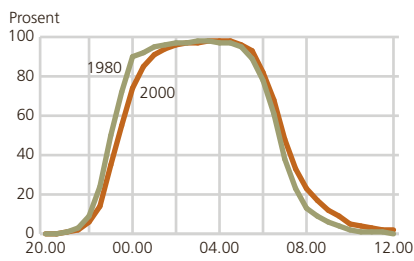
Andel som ser på TV til ulike tider. Mandag-fredag

* Tidsbruksundersøkelser foretas hvert tiende år og den neste kommer først i 2010.

Imidlertid har det skjedd en forskyvning av nattesøvnen: Vi la oss og sto opp senere. For eksempel sov 72 prosent av befolkningen kl. 23.30 i 1980. Denne andelen var sunket til 62 i 1990 og 55 prosent i 2000. Tilsvarende om morgenen: I 1980 sov fortsatt 6 prosent kl. 09.00, sammenliknet med 12 prosent i 2000.

Andel som sover på ulike tidspunkter. Mandag-fredag

Fast food

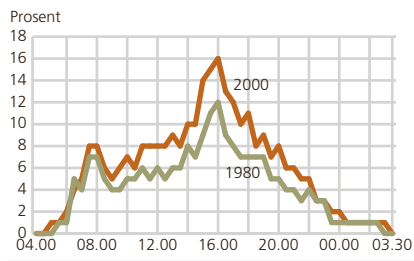
Den voldsomme interessen for kokebøker og TV-kokker førte ikke til at vi tilbrakte mer tid på kjøkkenet. Riktignok var det flere menn som laget mat, men vi brukte 30 minutter mindre på matlaging og måltider i 2000 enn i 1980. Nedgangen fordelte seg omtrent likt på matlaging og måltider.

Det var også en tendens til å forskyve hovedmåltidet utover ettermiddagen. Selv om de fleste fortsatt spiste middag mellom kl 15.00 og 17.30, var det et økende antall som spiste senere.

På reisefot

Vi tilbringer stadig mer tid på reise: Mens vi i 1980 brukte 1 time og 6 minutter, tilbrakte vi i 2000 1 time og 23 minutter på reisefot en gjennomsnittsdag. Menn brukte fortsatt noe mer tid på reiser (15 minutter) enn kvinner, og de unge reiste mer enn de eldre.

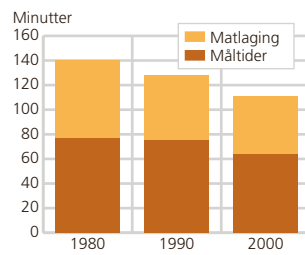
Andel som er på reise på ulike tidspunkter en gjennomsnittsdag

«... bare en liten tur i butikken»

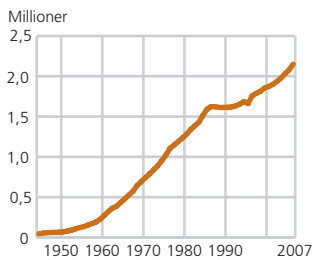
Mens stadig flere bruker tid på innkjøp av varer og tjenester, bruker vi samtidig mindre tid i butikkene. I løpet av en gjennomsnittsdag foretok over halvparten av oss en eller annen form for innkjøp i 2000, sammenliknet med fire av ti i 1980. Den gangen brukte vi i gjennomsnitt 54 minutter på innkjøp, mot 44 minutter i 2000. Hver tredje person foretok dagligvareinnkjøp en gjennomsnittsdag, og vi brukte 24 minutter til slike innkjøp.

Tid brukt til matlaging og måltider

På fire hjul

Antall personbiler

Mil etter mil ...

I 1946 reiste nordmenn i gjennomsnitt 4 km daglig (innenlands) og nesten halvparten av reisen (1,8 km) foregikk med jernbane. I dag reiser vi ti ganger så langt: 40 km. Det er først og fremst bruk av personbil og fly som har økt. For jernbane og sjøtransport har tallene endret seg lite i løpet av vel 50 år, faktisk reiste vi nesten like mye med jernbane i 1946 som i 2007. I dag synes også den innenlandske flytrafikken å ha stabilisert seg, mens bilbruken fortsatt øker.

Passasjerkilometer per innbygger per dag

År	I alt	Personbiler	Øvrig person-transport på vei	Fly	Jernbane ¹	Sjøtransport
1946	4,05	0,93	0,88	0,00	1,83	0,40
1952	5,40	1,31	2,04	0,01	1,86	0,45
1960	8,94	3,65	3,51	0,08	1,99	0,49
1965	12,84	7,43	3,93	0,25	1,78	0,50
1970	18,31	12,61	3,44	0,45	1,37	0,45
1975	24,14	17,99	3,45	0,70	1,55	0,45
1980	27,30	20,41	3,61	0,99	1,84	0,44
1985	31,44	24,34	3,57	1,42	1,69	0,42
1990	34,80	27,58	3,49	1,72	1,57	0,45
1995	35,28	27,44	3,49	2,24	1,68	0,43
2000	38,29	28,57	4,47	2,69	2,05	0,52
2006	39,80	30,40	4,33	2,62	1,95	0,50

¹ Inkl. sporveier/forstadsbaner.

Meter vei per motorkjøretøy

1945	452
1960	97
1970	65
1980	48
1990	38
2000	33
2007	28

... bil etter bil

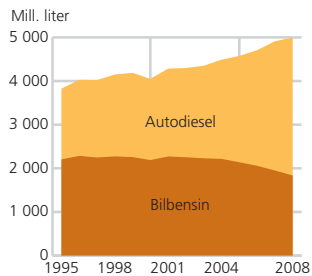
Den totale bilbestanden (inkludert vare- og lastebiler og busser) er nå 2,7 millioner, hvorav personbiler utgjør 2,2 millioner. Fra 1960 – da bilsalget ble frigitt – og fram til 1987 var det en kontinuerlig vekst i bilparken. I siste halvdel av 1990-tallet opplevde vi igjen en sterk vekst.

80 prosent av alle husholdninger har nå bil, og en fjerdedel har to eller flere biler.

Biltettheten er nå 450 personbiler per 1 000 innbyggere; høyest er den i Hedmark (514), lavest i Oslo (374) og Finnmark (415). En annen måte å måle «biltettheten» på, er å se antallet motorkjøretøyer i forhold til veilengden: I 1945 hadde hvert kjøretøy nesten en halv kilometer vei, i dag disponerer de bare 28 meter. Og i Oslo ville hvert kjøretøy – hvis alle var på veien samtidig – bare ha knapt 5 meter til rådighet.

Bensin var det dominerende drivstoffet fram til 2003. Fra 2004 har det imidlertid blitt solgt stadig mer diesel, og diesel utgjør nå 63 prosent av drivstoffsalget.

Salg av bensin og autodiesel

På to hjul

Det er ikke bare bilparken som vokser; også antallet motoriserte tohjulinger er økende. Etter en foreløpig topp på midten av 1980-tallet, flatet så salget ut. Samtidig økte antallet tunge motorsykler, mens mopeden tapte terreng. Men de siste årene har igjen mopedsalget tatt seg kraftig opp. Og nå er det ikke lenger den tradisjonelle mopeden som selger, men hovedsakelig scootere og off-road-mopeder.

Mobilitetens pris

Mobiliteten har sin pris: Siden 1940 er til sammen over 21 600 personer omkommet på norske veier. Antallet dødsfall i trafikken økte i hele etterkrigsperioden og nådde et toppunkt i begynnelsen av 1970-årene, med vel 500 drepte hvert år. Deretter sank antallet kraftig. Etter en økning på 1990-tallet, sank det igjen, for så å øke de siste årene. Og på samme måte som for nesten 70 år siden er også i dag det store flertallet (ca. 70 prosent) av de drepte menn.

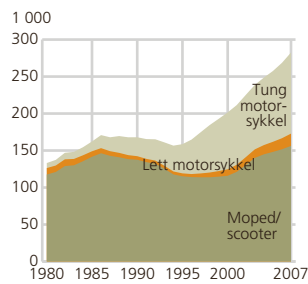
Antallet skadde viser en liknende økning fram til om lag 1970. Men skadetallene har ikke – på samme måte som antallet drepte – sunket igjen; de har holdt seg ganske stabilt rundt 11-12 000 i året.

Hellas og Polen verst

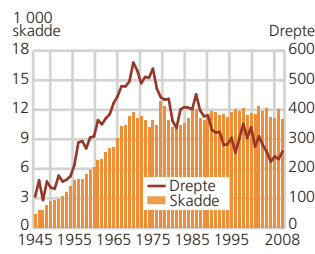
I forhold til folketallet er det i Norge 5 drepte i trafikken per 100 000 innbyggere; omtrent som i de øvrige nordiske landene.

Sørover i Europa, stiger tallet: Høyest er trafikkdødeligheten i Hellas, med 15 drepte per 100 000 innbyggere. Dette til tross for at biltettheten er lavere enn Norges. Italia, som har den høyeste biltettheten i Europa, har en trafikkdødelighet omtrent som gjennomsnittet. Polen, derimot, har lav biltetthet, men mange trafikkdrepte.

Antall to-hjulinger

Antall drepte og skadde i trafikken

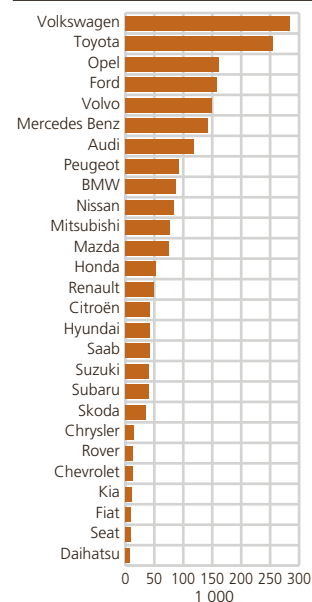

Drepte i trafikken per 100 000 innbyggere i enkelte europeiske land. 2006

Hellas	15
Polen	14
Portugal*	12
Italia**	10
Spania	9
Frankrike	8
Tyskland	6
Danmark	6
Finland	6
Norge	5
Storbritannia	5
Sverige	5
Nederland	5

*2005-tall. **2004-tall.
Kilde: IRTAD.

De vanligste bilmerkene. Registrerte personbiler. 2007

Personbiler per 1 000 innbyggere i noen land. 2006

Italia	607
Tyskland	565
Spania	517
Frankrike	477
Finland	475
Sverige	465
USA	454
Norge	450
Hellas	415
Portugal	403
Danmark	365
Polen	330

Kilde: Opplysningsrådet for veitrafikken.

Fire av fem på ferie

Etter en økning på begynnelsen av 1970-tallet har andelen som hvert år reiser på ferie vært svært stabil: Årlig reiser i underkant av 80 prosent av befolkningen på ferie. I gjennomsnitt drar vi på 1,7 ferieturer per år, og dette tallet har vært stabilt de siste årene.

Ferieturenes lengde har holdt seg konstant omkring 15-16 dager. Blant dem som faktisk drar på ferie, er gjennomsnittlig antall turer 2,1, og de tilbringer til sammen ca. 21 dager på ferie; bare en svak økning de siste ti årene.

Når dette ikke har økt mer, har det sannsynligvis sammenheng med den økte utbredelsen av såkalte

«weekend-turer»; for eksempel storbyferie med to-tre overnattinger. Siden ferieundersøkelsene bare omfatter turer med fire eller flere overnattinger, faller denne typen turer ut av statistikken.

Tyskland og Norge på ferietoppen

Nordmenn er, etter tyskerne, de som oftest reiser på ferie. Deretter følger nederlendere og dansker. I Italia er under halvparten av befolkningen på ferie hvert år, og i Portugal bare vel en fjerdedel.

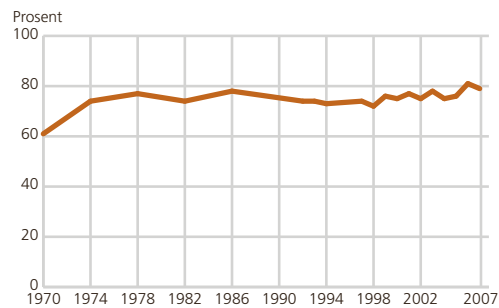
De velstående oftest på ferie

Å reise på ferie koster penger. Det er derfor ikke overraskende at økonomien har stor betydning for ferieaktiviteten. Nesten ni av ti i husholdninger med inntekt over 500 000 var på ferie i 2007, mens dette gjaldt bare fem av ti i husholdninger med en inntekt mellom 100 000 og 200 000. Blant dem med lavest inntekt var det likevel noen flere som var på ferie, noe som nok skyldes at vi i denne gruppen finner mange studenter. Et liknende mønster finner vi når det gjelder antallet ferieturer.

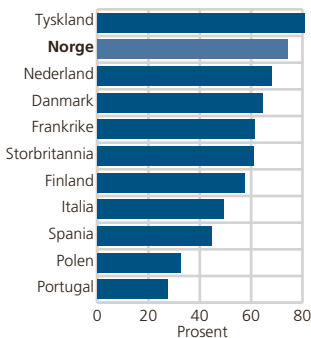
Personer med høy inntekt reiser altså oftere på ferie, men god økonomi fører ikke til flere overnattinger. Snarere tvert imot: Det er de med lavest inntekt som foretar de lengste turene (i gjennomsnitt 23 overnattinger). Dette blant annet fordi vi i denne gruppen finner mange studenter og pensjonister, to grupper som gjerne er lenge borte når de først reiser.

Det er særlig eldre og personer med lav inntekt som ikke reiser på ferie.

Andel nordmenn på ferietur i løpet av året

Andel personer på ferietur i utvalgte land. Ca. 2006

Kilde: Eurostat.

Andel på ferie og antall overnattinger blant de ferierende, i ulike inntektsgrupper. 2007

Husholdningsinntekt i 1 000 kr	Andel på ferie. Prosent	Antall overnattinger
-99	76	22,7
100-999	52	17,1
200-299	63	20,2
300-399	79	19,6
400-499	78	21,7
500-	86	21,1

Oftere til utlandet

Stadig flere reiser utenlands i ferien. På begynnelsen av 1990-tallet reiste nesten en tredjedel av de ferierende utenlands utenom Norden. Denne andelen nærmer seg nå 40 prosent.

Av alle ferieturer gikk nesten 60 prosent til utlandet i 2007, og siden utenlandsferier ofte er av lengre varighet, utgjør disse over 60 prosent av alle overnattinger. Slik sett ferierer vi nå mer i utlandet enn i Norge.

I Europa er belgiere, irer, dansker, østerrikere, nederlendere og tyskere de ivrigste utenlandsfarerne og legger mellom 60 og 80 prosent av ferieturene til utlandet. Til sammenlikning går bare vel 10 prosent av grekernes og spanjolernes ferieturer utenlands.

Kvinner reiser oftere – og lengre

Kvinner reiser oftere på ferie enn menn. Slik har det vært lenge, men tendensen synes å ha blitt forsterket de siste årene: I 2007 var 82 prosent av alle kvinner på én eller flere ferieturer, sammenliknet med 75 prosent av mennene. Og kvinnene reiste på litt flere ferieturer enn mennene.

Kvinner hadde også flere overnattinger, noe som til en viss grad henger sammen med at kvinner litt oftere reiser utenlands: 52 prosent av alle utenlandsferier ble foretatt av kvinner. En grunn til at kvinner oftere enn menn reiser på ferie, kan være at menn reiser dobbelt så mye i forbindelse med jobben og dermed får tilfredsstilt noe av utferdstrangen på denne måten.

Spania mest populært

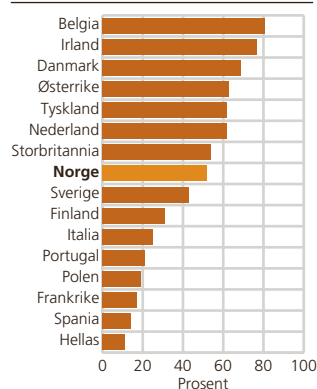
Spania er klart det mest populære reisemålet i utlandet, med mer enn 600 000 reiser i året. Deretter følger Danmark, Sverige og Hellas. Disse fire landene har lenge (i litt varierende rekkefølge) vært de klart mest besøkte.

3,2 millioner utenlandske turister

Etter flere år med økning, var det i 2008 en liten nedgang i antallet utenlandske turister i Norge – til 3,2 millioner. Flest kom fra Sverige (25 prosent), fulgt av Tyskland (16 prosent) og Danmark (14 prosent). Deretter fulgte Storbritannia, Nederland og USA.

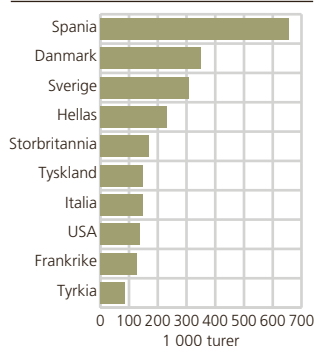
Utenlandske turister tilbringer i gjennomsnitt i overkant av 7 døgn her i landet.

Andel ferieturer som går til utlandet i utvalgte land. 2006. Prosent

Kilde: Eurostat.

Antall ferieturer til de største reisemålene i utlandet. 2007

Lovens korte arm

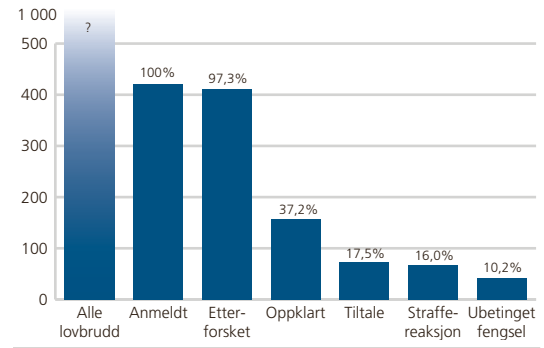
Fra lovbrudd til straff

Hvis vi følger alle anmeldte lovbrudd i 1997 gjennom rettssystemet, kan vi 5 år senere gjøre opp følgende status for disse: 3 prosent av lovbruddene ble henlagt fordi det ikke hadde funnet sted noe straffbart forhold.

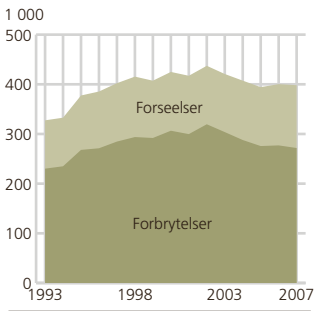
Ytterligere 60 prosent ble henlagt som uopklart (inkludert 6 prosent med ukjent avgjørelse), slik

at 37 prosent av lovbruddene ble oppklart. Et flertall av disse ble avgjort ved påtaleunntatelse eller forelegg (gjaldt særlig forseelser). Vel 17 prosent av lovbruddene resulterte i tiltale, 16 prosent medførte straffereaksjon ved dom og 10 prosent av lovbruddene endte med ubetinget fengsel.

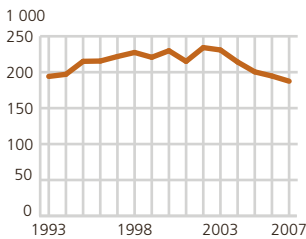
Fra lovbrudd til straff: Lovbruddenes gang gjennom rettsapparatet

Antall anmeldte lovbrudd, etter lovbruddsgruppe

Antall anmeldte vinningslovbrudd

Nesten 1 100 lovbrudd anmeldes hver dag

Årlig anmeldes det nå om lag 400 000 lovbrudd. Etter en økning på 1990-tallet, nådde antallet anmeldte lovbrudd en topp i 2002, med 437 000. Deretter har antallet sunket hvert år. Det er først og fremst antallet forbrytelser (grovt sagt lovbrudd som kan straffes med fengsel i mer enn tre måneder) som har sunket, mens antallet forseelser (som for eksempel trafikkforseelser) har økt.

Av de 398 000 lovbruddene i 2007 var 68 prosent forbrytelser og 32 prosent forseelser.

Kraftig økning

I et lengre perspektiv har antallet lovbrudd økt kraftig: For eksempel er antallet etterforskede forbrytelser omtrent tidoblet siden slutten av 1950-årene. Om vi tar hensyn til at befolkningen har økt med om lag en million i perioden, representerer økningen en seksdobling. Etterforskede forbrytelser utgjør nå om lag 60 per 1 000 innbyggere.

Noe av denne økningen kan skyldes at vi i dag er mer tilbøyelige til å anmelde en del lovbrudd, som for eksempel tyveri og at politiets rutiner for registrering og rapportering er blitt mer effektive.

Tyveriene dominerer, men blir færre

Med 143 000 tyverier er dette den dominerende typen forbrytelse. Og vinningslovbrudd utgjør nå nesten halvparten av alle lovbrudd. Men samtidig er det nettopp når det gjelder vinningslovbrudd at nedgangen har vært størst de siste årene. Det er særlig tyverier fra boliger og tyverier av og fra biler som

viser en markert nedgang. En av årsakene til denne nedgangen kan være den økte utbredelsen av ulike sikringssystemer (som låser og alarmer), både i bil og bolig. Også naskeri og simpelt tyveri er synkende.

Mer narkotika

Narkotikaforbrytelser utgjør om lag 15 prosent av alle anmeldte forbrytelser, og fra slutten av 1960-tallet har antallet økt kraftig, fra 200 til nær 46 000 i 2001. Deretter har antallet igjen sunket. Det er særlig de mindre alvorlige narkotikaforbrytelsene (bruk og besittelse) som forklarer økningen og nedgangen: Grove narkotikaforbrytelser utgjør bare 3 prosent av det samlede antallet narkotikaforbrytelser. Denne andelen har vært relativt stabil i perioden.

Ikke mer grov vold

Etter en økning på 1990-tallet har voldskriminaliteten nå stabilisert seg og utgjør vel 6 prosent av alle anmeldte lovbrudd. Også her er det de mindre alvorlige lovbruddene – trusler og legemsfornærmelser – som dominerer.

I intervjuundersøkelser sier om lag 5 prosent av befolkningen at de har vært utsatt for vold eller trusler om vold i løpet av året. Denne andelen har vært stabil siden begynnelsen av 1980-tallet.

En tredjedel oppklares

I 1960 ble fire av ti forbrytelser oppklart. Fram til slutten av 1980-tallet ble så oppklaringsprosenten mer enn halvert. Siden har den økt igjen, og i 2005 ble 35 prosent av alle forbrytelser oppklart. Når det gjelder forseelser, blir om lag åtte av ti oppklart.

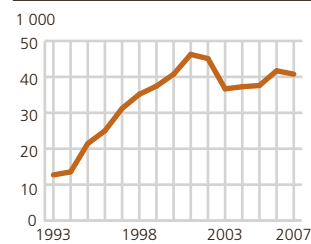
Det er imidlertid store forskjeller i oppklaringsprosenten for ulike typer forbrytelser: Nesten alle drap blir oppklart, det samme gjelder narkotikaforbrytelser, mens bare vel 10 prosent av tyveriene blir oppklart.

Gjerningsmannen sjelden kvinne

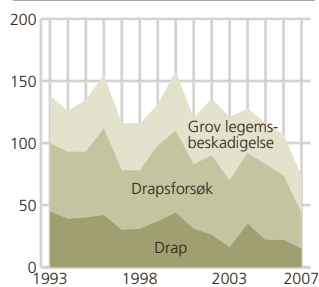
De som siktes for lovbrudd er ofte unge; 39 prosent av alle siktede i 2005 var under 25 år, og det er i aldersgruppen 18-20 år at vi finner de fleste siktede. I denne gruppen siktes årlig om lag 6 prosent for lovbrudd.

Og flertallet av de siktede er menn; kvinnene utgjør fortsatt under 20 prosent av dem som siktes for lovbrudd. Kvinneandelen varierer mye for de ulike typer lovbrudd. Særlig er kvinneandelen høy når det gjelder vinningskriminalitet, som simpelt tyveri og naskeri. Og her er det særlig unge jenter som dominerer. Også dokumentfalsk, underslag og bedrageri samt bruk av narkotika er «typisk» kvinnekriminalitet, i den forstand at andelen kvinnelige siktede er høyere enn for andre typer lovbrudd.

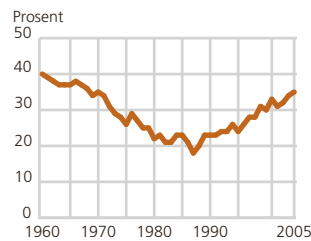
Antall anmeldte narkotikalovbrudd

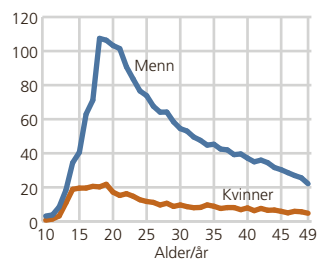
Antall anmeldte drap, drapsforsøk og grov legemsbeskadigelse

Andelen oppklarte forbrytelser

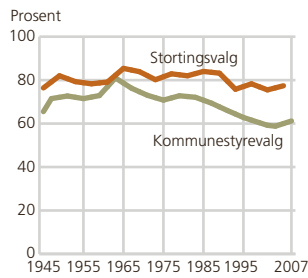

Siktede for lovbrudd. Kvinner og menn etter alder. Per 1 000 innbyggere. 2005

Valgets kval

Valgdeltakelse

Stabil deltakelse ved stortingsvalg, synkende ved kommunevalg

Stortingsvalgdeltakelsen kulminerte i 1965, da 85,4 prosent av de stemmeberettigede avga stemme. Senere sank den til 75,5 prosent i 2001, men økte litt igjen i 2005, til 77,4.

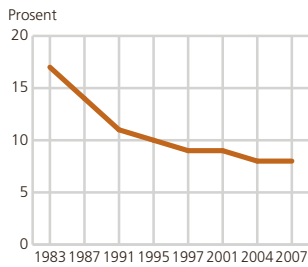
Ved sametingsvalget samme år var valgdeltakelsen 72,6 prosent. Og blant norske statsborgere med innvandringsbakgrunn var valgdeltakelsen ved stortingsvalget 52,9 prosent.

Ved kommunestyrevalgene har valgdeltakelsen lenge vært synkende: I 2007 stemte bare vel seks av ti velgere, sammenliknet med vel åtte av ti i 1963, en nedgang på 25 prosent.

Ved fylkestingsvalgene er valgdeltakelsen enda lavere; i 2007 stemte bare 57,5 prosent av de stemmeberettigede ved fylkestingsvalget.

Inntrykket av synkende interesse for politikk bekrefte av tall som viser at også andelen som er medlemmer av et politisk parti synker: Fra 1983 til 2007 ble andelen halvert – fra 16 til 8 prosent.

Andel personer 16-79 år som er medlem av et politisk parti

Kvinner bruker oftere stemmeretten

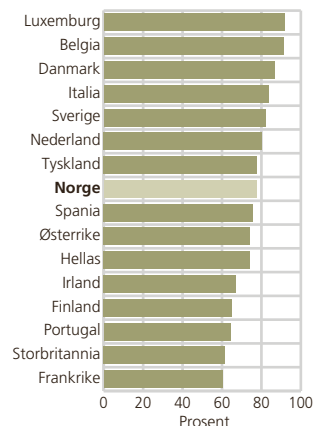
Tradisjonelt har menn hatt en noe høyere valgdeltakelse enn kvinner: Ved de første valgene etter andre verdenskrig var valgdeltakelsen blant menn 6-7 prosentpoeng høyere enn blant kvinner. På 1980-tallet var denne forskjellen utjevnet, og senere har flere kvinner enn menn brukt stemmeretten.

Middels valgdeltakelse i Norge

I internasjonal sammenheng er deltakelsen i norske stortingsvalg ikke spesielt høy. Våre nordiske naboer Danmark og Sverige har begge en valgdeltakelse på over 80 prosent; bare i Finland er den lavere enn i Norge.

I europeisk sammenheng ligger Norge omtrent på gjennomsnittet: Høyest valgdeltakelse finner vi i Luxemburg og Belgia med vel 90 prosent, lavest i Frankrike (60 prosent).

Valgdeltakelse ved valg til nasjonalforsamlinger i noen europeiske land. Ca. 2006

Kilde: Eurostat.

De unge sitter oftere hjemme

Valgdeltakelsen stiger med økende alder: Mens bare 55 prosent av første-gangsvelgerne brukte stemmeretten i 2005, gjaldt dette 83 prosent av dem som var 60 år og over.

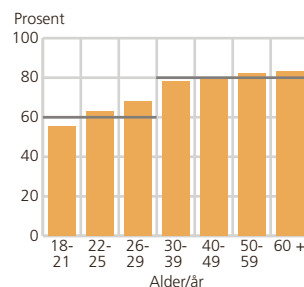
Det synes å gå et markert skille i valgdeltakelse ved omtrent 30-årsalderen: De under 30 har en valgdeltakelse på pluss/minus 60 prosent, mens blant dem over 30 år stemmer om lag 80 prosent.

Flere kvinner – både på Stortinget og i kommunestyrene

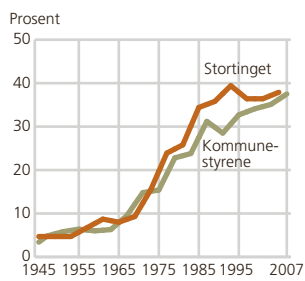
Fra begynnelsen av 1970-tallet økte kvinneandelen både på Stortinget og i kommunestyrene kraftig. De siste årene har andelen kvinnelige stortingsrepresentanter ligget på i underkant av 40 prosent, mens andelen kvinner i kommunestyrene fortsatt er økende. På Stortinget er kvinneandelen i Arbeiderpartiet vel 50 prosent, i SV, Senterpartiet og KrF om lag 45 prosent, i Høyre vel 20 prosent og i FrP 16 prosent.

Sammenliknet med andre land kommer Norge høyt opp på listen. Bare i de øvrige nordiske landene finner vi en like stor eller større andel kvinner i de lovgivende forsamlingene: Sverige har 47 prosent, Finland 42 og Danmark 37 prosent kvinneandel. Til sammenlikning har Tyskland 32 prosent, Storbritannia 20 og Frankrike 19 prosent.

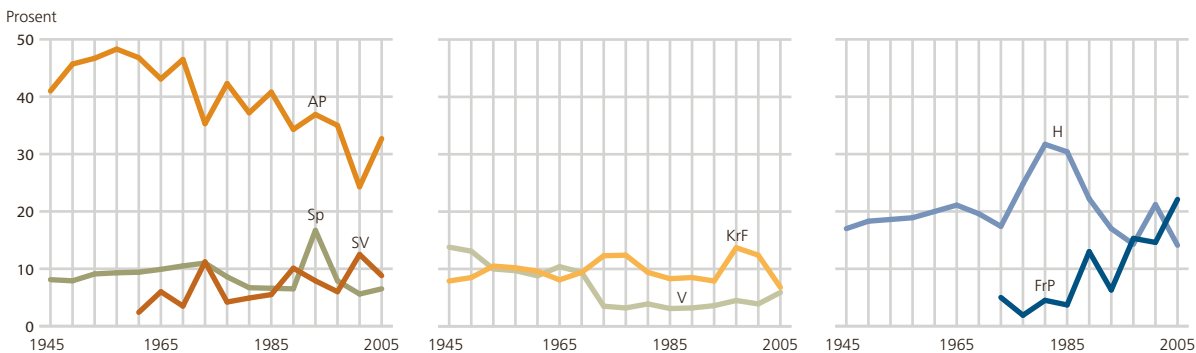
Valgdeltakelse i ulike aldersgrupper. Stortingsvalget 2005

Andel kvinnelige representanter på Stortinget og i kommunestyrene

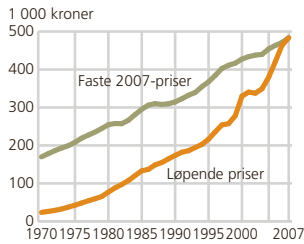

Andel stemmer på de største partiene ved stortingsvalgene

Vekst og velstand

BNP per innbygger. Løpende og faste priser (2007-kroner)

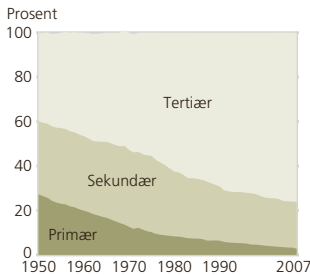

BNP per innbygger i enkelte land. Prisnivåjustert. 2007. EU27=100

Luxemburg	278
Norge	184
Irland	149
Sveits	140
Nederland	133
Island	129
Østerrike	127
Sverige	126
Danmark	123
Belgia	120
Storbritannia	118
Finland	117
Tyskland	113
Frankrike	111
Italia	101
Hellas	97
Portugal	75
Polen	54

Kilde: Eurostat.

Sysselsatte fordelt på primær-, sekundær- og tertiærnæringene¹

¹ Primærnæringene er: Jordbruk, skogbruk og fiskeri.

Sekundærnæringene er: Industri, oljeutvinning og bergverksdrift, bygge- og anleggsvirksomhet, kraft- og vannforsyning.

Tertiærnæringene omfatter de øvrige næringer, som: Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet, transport og kommunikasjon, offentlig og privat tjenesteyting.

2 277 000 000 000

Bruttonasjonalproduktet (BNP) er et mål på et lands samlede produksjon av varer og tjenester og brukes gjerne som en indikator på velstandsutviklingen. I 2007 var den samlede verdiskapingen 2 277 milliarder kroner.

41 prosent av dette gikk til forbruk i husholdningene og ideelle organisasjoner, 20 prosent til forbruk i offentlig forvaltning og 23 prosent ble investert. De resterende 16 prosentene representerer eksportoverskuddet og innebærer at verdien av det vi produserer er større enn det vi bruker.

I 1970 var BNP per innbygger 23 500 kroner. I 2007 var dette økt til 483 600; altså en tjuedobling på 37 år. Men en stor del av denne økningen utgjøres av den generelle prisveksten – omregnet til 2007-priser var BNP i 1970 169 900 kroner. Realveksten var altså vel 180 prosent, dvs. 3 prosent gjennomsnittlig årlig vekst.

Høyt BNP

Norge er etter hvert blitt et av verdens rikeste land. I europeisk sammenheng har Norge et BNP per innbygger som ligger 84 prosent over gjennomsnittet i EU (her er det tatt hensyn til forskjeller i prisnivå mellom landene). Det bør legges til at deler av verdien av olje- og gassproduksjonen ikke er verdiskaping i egentlig forstand, men innebærer at vi taper av en ressursformue.

Blant europeiske land har bare Luxemburg et høyere BNP per innbygger, noe som i stor grad skyldes at mange av landets arbeidstakere er bosatt i nabolandene. Disse bidrar dermed til verdiskapingen, men inngår ikke i beregningen av «per innbygger».

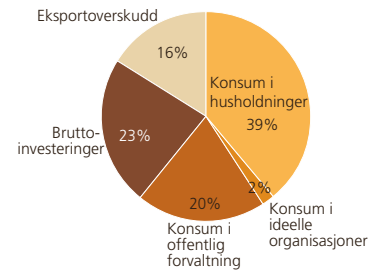
Endret næringsstruktur

I løpet av de siste 50 årene har næringsstrukturen i Norge endret seg radikalt. Generelt er det snakk om en vridning bort fra primær- og sekundærnæringene mot tertiærnæringene: Jordbruk og industri har måttet vike for tjenesteproduksjon; vi arbeider sjeldnere på åkeren og i fabrikkhallen og stadig oftere i butikker og på kontor.

Mens primærnæringene nå utgjør bare knappe 3 prosent av de sysselsatte og sekundærnæringene om lag 21 prosent, omfatter tertiærnæringene hele 76 prosent av sysselsettingen.

En annen måte å belyse næringenes betydning på, er å se på deres bidrag til BNP. Da blir bildet et litt annet: Primærnæringene bidrar med vel 1 prosent,

BNP anvendelse. 2007

sekundærnæringene med 43 prosent (oljen bidrar langt mer verdimessig enn sysselsettingsmessig) og tertiærnæringenes bidrag er 56 prosent.

Eksportoverskudd siden 1979

Etterkrigstiden var preget av gjenreising og oppbygging, og dette medførte at importen av varer lenge var større enn eksporten.

Først med begynnende eksport av olje på slutten av 1970-årene fikk vi etter hvert et eksportoverskudd. Med unntak av årene 1986-1988 har vi hatt overskudd i utenrikshandelen med varer siden 1980, og i 2008 var overskuddet 434 milliarder kroner.

Eksporten av olje og gass var dette året 560 milliarder kroner, noe som betyr at det var et underskudd i utenrikshandelen med andre varer. Selv om de tjenesteytende næringer er dominerende både sysselsettings- og verdimessig, er eksporten av tjenester relativt beskjeden: I 2007 eksporterte vi ulike tjenester for 247 milliarder kroner; dette utgjør knapt en fjerdedel av den samlede eksporten.

Svenskehandel

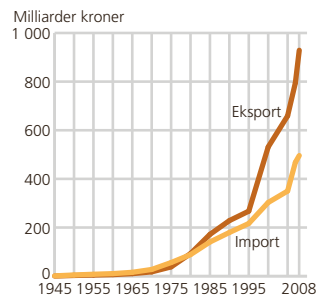
Svenskehandel er ikke noe som bare foregår over Svinesund. Sverige er vår viktigste handelspartner, både når det gjelder import og eksport av varer: Nesten 15 prosent av vår import kommer derfra, mens 12 prosent av eksporten går til Sverige. Deretter følger Tyskland, hvor vi også har et importoverskudd. Legg merke til at Kina nå er vårt fjerde viktigste importland, og også er kommet inn på listen over eksportland.

Vel 80 prosent av vareeksporten går til EU-land og nesten 70 prosent av importen kommer derfra. 14 prosent av importen kommer fra utviklingsland.

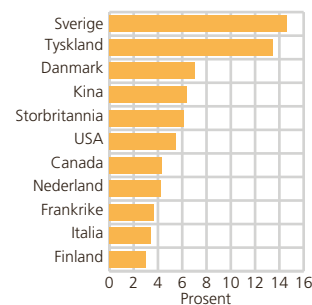
Olje og kjøretøyer

Når det gjelder eksport, er olje og gass klart dominerende. Deretter følger metaller (særlig aluminium) og fisk. Importen domineres av kjøretøyer for vei (biler og busser) og andre transportmidler (fly og skip).

Eksport og import av varer (inkl. olje og gass)

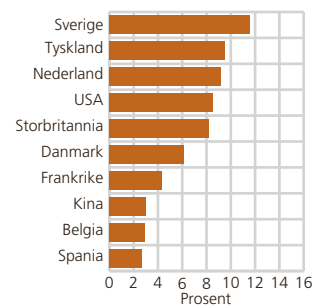

Import av varer¹. 2008

¹ Import uten skip og oljeplattformer.

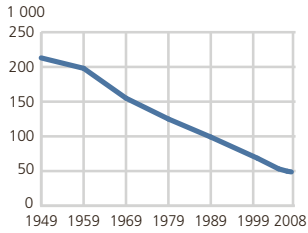
Eksport av varer¹. 2008

¹ Eksport uten skip, oljeplattformer, råolje, kondensat og naturgass.

Fra landbruk til havbruk

Antall gårdsbruk

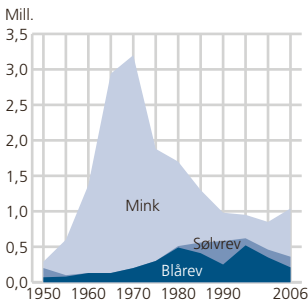
Store strukturendringer i jordbruket

Siden 1949 er antallet gårdsbruk redusert med tre fjerdedeler, fra 213 000 til 48 800 i 2008, noe som innebærer at gjennomsnittlig er 8 bruk lagt ned hver dag.

Det totale jordbruksarealet i drift er likevel uendret, fordi jorda på de nedlagte brukene blir tilleggsjord på de gjenværende. Og gjennomsnittsarealet per bruk er dermed blitt firedoblet i perioden, fra 50 dekar til 210.

Også sysselsettingen i jordbruket er kraftig redusert: I 1950 var over 20 prosent sysselsatt i jordbruk – i 2007 er andelen 2,3 prosent. Og jordbrukets andel av BNP er i dag 0,5 prosent.

Antall pelsdyr

Færre hester og kyr – flere pelsdyr

Ved siden av at hesten nesten er forsvunnet fra norsk landbruk, har det også vært en markert reduksjon i antallet kyr til under det halve (311 000 dyr i 2008). På den annen side har melkeproduksjonen per ku økt betraktelig, fra ca. 2 000 liter i 1949 til 6 800 liter. Bestanden av svin og sau er også synkende.

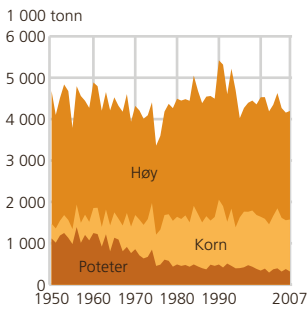
Pelsdyrnæringen hadde sin storhetstid på slutten av 1960-tallet, med et samlet antall dyr på vel 3,2 millioner. 95 prosent av disse var mink. Etter en kraftig nedgang, har det de siste årene igjen vært en økning i antallet mink, og den totale bestanden av pelsdyr er i overkant av én million dyr.

Mindre poteter – mer korn

Jordbruksavlingene varierer mye fra år til år, men i et litt lengre perspektiv er tendensen klar: Siden 1950 er produksjonen av poteter sunket til nesten en tredjedel, mens kornproduksjonen er firedoblet.

Landbruksmyndighetene har som mål at minst 15 prosent av landbruksarealet skal drives økologisk innen 2015. I dag utgjør dette arealet knappe 4 prosent, sammenliknet med mellom 5 og 8 prosent i de andre nordiske landene.

Jordbruksavlinger

Tømmerhogst – fra øks til hogstmaskin

Skogbrukets økonomiske betydning er betydelig redusert. I 1950 utgjorde skogbruket 2,5 prosent av BNP, mens andelen i 2007 bare var 0,2 prosent. Hogstkvantumet har variert mellom 6,6 og 11 millioner kubikkmeter salgsvirke per år i perioden. Men mens alt tømmer ble felt og kvistet manuelt med sag og øks i 1950, overtok etter hvert motorsagen. I dag er det hogstmaskinene som dominerer, og sysselsettingen i skogbruket er dermed blitt kraftig redusert.

Færre fiskere, men økt produksjon

Omkring 1950 var det om lag 100 000 fiskere i Norge, i 2007 var antallet 13 300. Av disse hadde 10 700 fiske som hovedyrke.

Fangstmengden i fiskeriene varierer mye fra år til annet. Fra 1945 til toppåret 1977 ble fangsten mer enn firedoblet, fra 0,7 til 3,4 millioner tonn. Deretter har den sunket til 2,4 millioner i 2007.

Norge er nummer elleve på listen over verdens største fiskerinasjoner. Øverst finner vi Kina (17 mill. tonn), etterfulgt av Peru, USA, Indonesia og Japan.

Økonomisk er det fangst av torsk som har størst verdi, etterfulgt av sild, sei og makrell.

Laksen: Vårt nye husdyr

Produksjonen av oppdrettsfisk har økt kraftig siden virksomheten begynte i 1970-årene og utgjorde i 2007 nesten 814 000 tonn.

Laksen er dominerende i oppdrettsnæringen, mens ørretproduksjonen har vært stabil de siste årene. Men også andre arter er i ferd med å bli interessante: Torsken er i siget, med over 9 600 tonn.

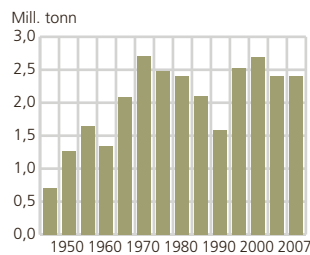
Få sysselsatte – store verdier

Oppdrettsnæringen sysselsetter snaut 3 800 personer, fordelt på 1 500 oppdrettsanlegg. Men den økonomiske betydningen er langt større: Førstehåndsverdien i oppdrettsnæringen utgjør nå langt mer enn de tradisjonelle fiskeriene – henholdsvis 17 og 12 milliarder kroner.

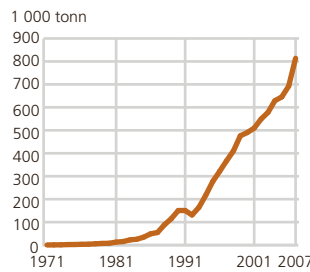
Den samlede eksportverdien av fisk og fiskeprodukter var i 2008 ca. 39 milliarder kroner. Fiskeeksporten utgjør dermed nesten 5 prosent av de samlede eksportinntektene. Eksporten av oppdrettsfisk står for omtrent halvparten av fiskeeksporten.

Over halvparten av fiskeeksporten går til EU-land, men det største enkeltmarkedet er Russland, fulgt av Frankrike.

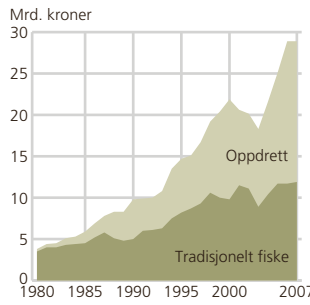
Fangstmengde i norske fiskerier

Fiskeoppdrett. Solgt mengde laks og ørret

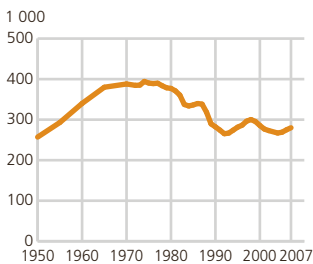

Førstehåndsverdi i oppdrettsnæringen og tradisjonelt fiske

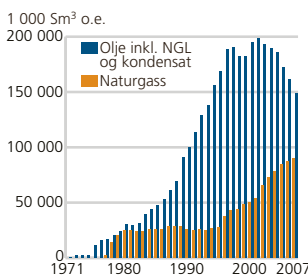

Fra industri til olje

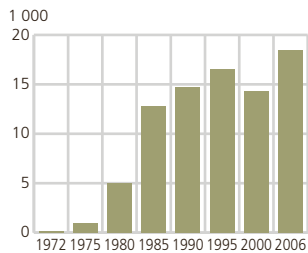
Antall sysselsatte i industri og bergverk

Samlet produksjon av olje og naturgass

Sysselsetting i olje- og gassutvinning

Industriens vekst og fall

Sett under ett har sekundærnæringene (industri og bergverksdrift, oljeutvinning, bygg og anlegg og kraft- og vannforsyning) hatt en svak tilbakegang de siste 30 årene fram til dagens 513 000 sysselsatte. Relativt sett er imidlertid nedgangen langt større: Fra å utgjøre nesten en tredjedel av alle sysselsatte fram til omkring 1970, utgjør sekundærnæringene i dag om lag 21 prosent.

Siden toppåret 1974 er antallet arbeidsplasser i industri og bergverksdrift redusert med nesten en tredjedel – fra 400 000 til 280 000. Denne nedgangen skjedde på slutten av 1970-tallet og på 1980-tallet. Etter en oppgang på 1990-tallet, har antallet ligget i underkant av 300 000. Antallet sysselsatte i industrien utgjør i dag 11 prosent av alle sysselsatte.

Til tross for nedgang i sysselsettingen, har produksjonsverdien i industrien økt og er nå på 700 milliarder kroner.

Olje og gass: Fortsatt høy produksjon ...

Siden 2001 har produksjonen av olje sunket. Men fra midten av 1990-tallet økte gassproduksjonen og utgjør i dag om lag 40 prosent av den totale produksjonen, en andel som forventes å øke i årene som kommer, etter som produksjonen av olje avtar.

... men relativt få sysselsatte

Fra den spede begynnelsen i 1972 økte sysselsettingen i olje- og gassutvinningen gradvis fram til dagens 18 500 sysselsatte. I tillegg kommer 13 000 sysselsatte i ulike tjenester knyttet til petroleumsindustrien.

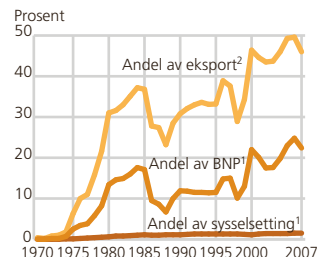
Om vi også tar med sysselsettingen i ulike leverandørnæringene, er det totale antallet sysselsatte tilknyttet olje- og gassvirksomheten om lag 75 000.

Store verdier

Betydningen av petroleumsvirksomheten er imidlertid langt større enn sysselsettingen skulle tilsi. Verdimessig er det Norges største næring, og den bidrar for tiden med i overkant av 20 prosent av BNP. Og petroleumssektorens andel av de totale eksportinntektene er nå oppe i nesten 50 prosent.

Når oljen har fått så stor økonomisk betydning, har dette selvfølgelig sammenheng med produksjonsvolumet, men det skyldes også oljeprisen i perioden.

Olje- og gassutvinning. Andel av BNP, eksport og sysselsetting

¹ Inkludert tjenester.

² Kun olje og gass.

Oljeprisen

Kurven over oljeprisen viser at Norge begynte sin oljeproduksjon på et meget gunstig tidspunkt. Etter å ha ligget på ca. 2 dollar per fat gjennom nesten hele århundret, økte prisen på begynnelsen av 1970-tallet, og i forbindelse med den første oljekrisen i

1973-74, ble oljeprisen tredoblet. Under den andre oljekrisen i 1978-79 økte oljeprisen ytterligere. Fra midten av 1980-tallet til 2003 varierte den mellom 15 og 30 dollar per fat, for så å øke kraftig igjen etter 2004. Og selv med et stort prisfall i 2008 ble gjennomsnittsprisen for året som helhet den høyeste noensinne.

Kort levetid for oljen?

De gjenværende olje- og gassreservene på norsk sokkel anslås å være i underkant av 9 milliarder Sm³ oljeekvivalenter (o.e.). Til sammenlikning er den samlede produksjonen fram til 2007 i overkant av 4,8 milliarder Sm³ o.e.

Mens Norges andel av verdens olje- og gassressurser utgjør litt under 1 prosent, bidrar vi nå med henholdsvis 4,3 og 2,8 prosent av den årlige olje- og gassproduksjonen. Levetiden for de norske reservene er forholdsvis kort når det gjelder olje, mens Norge har muligheter til å være en betydelig gass-eksportør i hele dette århundret.

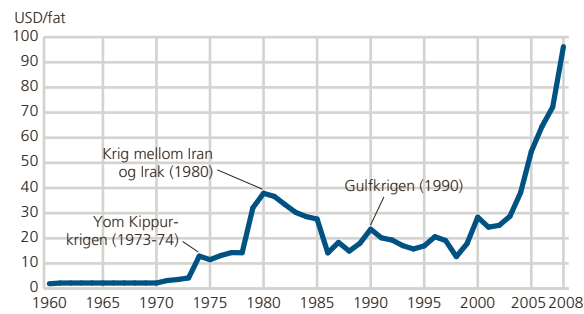
Penger på bok

Fordi oljeinntekten etter hvert vil avta og fordi et økende antall eldre vil føre til økte pensjons-, pleie- og omsorgsutgifter, er det opprettet et Statens pensjonsfond – Utland (tidligere Statens petroleumsfond), som forvaltes av Norges Bank og bygges opp av den delen av oljeinntektene som ikke blir brukt over statsbudsjettet. Siden 1996 har fondet økt fra 48 milliarder kroner til vel 2 000 milliarder ved utgangen av 2007. Dette tilsvarer om lag 430 000 kroner per innbygger.

1 Sm³ (standard kubikkmeter) oljeekvivalenter (o.e.) = 6,29 fat

1 fat = 159 liter

Oljepris. Brent blend

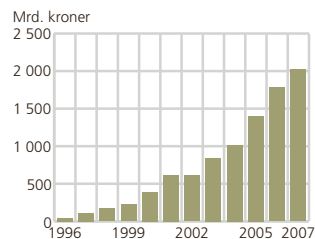
Kilde: Norges Bank.

Verdens største oljeproducenter. 2007. Mill. fat/dag

Saudi Arabia	10,4
Russland	10,0
USA	6,9
Iran	4,4
Kina	3,7
Mexico	3,5
Canada	3,3
De forente arabiske emirater	2,9
Kuwait	2,6
Venezuela	2,6
Norge	2,6

Kilde: Fakta. Olje- og energidepartementet.

Statens pensjonsfond – Utland

Kilde: Norges Bank.

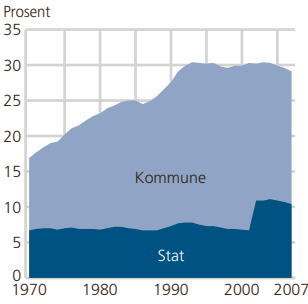
Til tjeneste!

Tre av fire i tjenesteytende sektor

Samlet har sysselsettingen i tertiærnæringene eller tjenesteyting vokst fra 750 000 på begynnelsen av 1960-tallet til dagens 1 860 000, noe som utgjør vel 76 prosent av alle sysselsatte. Tertiærnæringenes dominerende stilling har fristet til mange generaliserende karakteristikker av dagens samfunn, som «det postindustrielle samfunn», «informasjonssamfunnet» og «servicesamfunnet».

Denne sektoren består av mange og svært ulike næringer, som for eksempel varehandel, hotell- og restaurant, transport, finansielle tjenester og turisme. Men den største tjenesteytende sektoren er likevel offentlig forvaltning – det vil si kommunal og statlig forvaltning – med sosiale tjenester, helsevesen, undervisning og administrasjon.

Sysselsatte i offentlig forvaltning som andel av samlet sysselsetting

Sterk vekst i offentlig forvaltning

Det har de siste tiårene vært en kraftig vekst i offentlig forvaltning, og den sysselsetter i dag i underkant av 800 000, sammenliknet med bare 200 000 i 1962. Og offentlig forvaltnings andel av sysselsettingen har økt fra 13 til ca. 30 prosent, noe som tilsvarer 25 prosent av utførte timeverk (deltidsarbeid er noe mer utbredt i det offentlige).

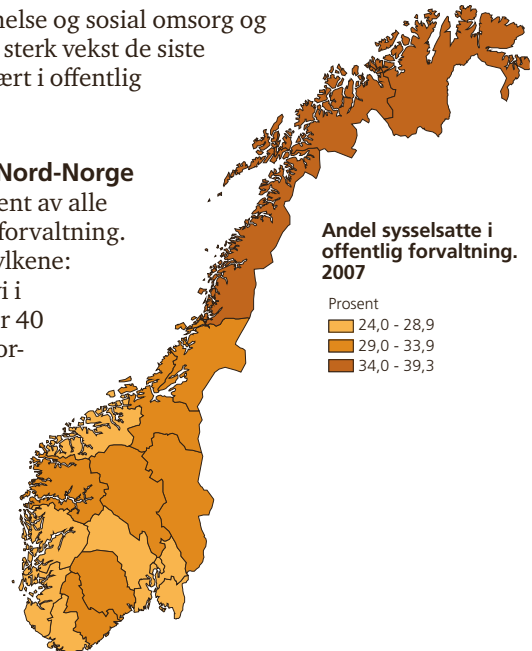
To tredjedeler av offentlig ansatte arbeider i kommuneforvaltningen. På grunn av statens overtakelse av de fylkeskommunale sykehusene fant det sted en markert sysselsetningsvekst i statlig forvaltning i 2002.

Det er først og fremst innen helse og sosial omsorg og utdanning at det har vært en sterk vekst de siste årene. Svakest har veksten vært i offentlig administrasjon.

Mange offentlig ansatte i Nord-Norge

Som nevnt er nesten 30 prosent av alle sysselsatte å finne i offentlig forvaltning. Men dette varierer mellom fylkene:

De høyeste andelenene finner vi i Troms og Finnmark, hvor nær 40 prosent er ansatt i offentlig forvaltning (noe som både skyldes forsvarrets tilstedeværelse og at kommuner med spredt bosetting krever relativt flere sysselsatte for å opprettholde ulike kommunale tjenester).

Lavest andel sysselsatte i stat eller kommune finner vi i Rogaland, Oslo og Akershus, med bare 24-26 prosent. Oslo har mange sysselsatte i statlig forvaltning, men færre i kommuneforvaltningen.

IKT: En ny sektor

Det som kalles IKT-sektoren omfatter en rekke næringer som hovedsakelig driver med informasjons- og kommunikasjonsteknologi; som produksjon av datamaskiner og -utstyr, handel med IKT, telekommunikasjon og konsulentvirksomhet. Denne sektoren går altså på tvers av en tradisjonell næringsinndeling og omfatter produksjon både av varer og tjenester.

Sysselsettingen i IKT-sektoren var økende fram til 2001. I 2006 var antallet sysselsatte 73 600. Om vi også tar med den såkalte innholdssektoren, som omfatter forlagsvirksomhet, informasjonstjenester, radio og TV samt film og video, er i dag mer enn 106 000 personer sysselsatt i informasjonssektoren.

Viktig i dagliglivet

Til tross for den økte økonomiske betydningen av IKT-sektoren, er denne teknologiens betydning langt mer synlig på forbrukersiden, både i næringslivet og i husholdningene. I løpet av 1990-tallet ble moderne kommunikasjonsmidler som PC, mobiltelefon og Internett en viktig del både av arbeidslivet og husholdningenes dagligliv.

I næringslivet har mer enn ni av ti foretak (med mer enn ti sysselsatte) tilgang til Internett, sammenliknet med fire av ti i 1998. Og vel 70 prosent av foretakene har egen hjemmeside. På dette området synes norske bedrifter likevel å ligge noe etter sine nordiske naboer.

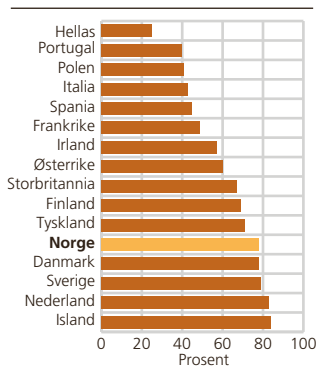
Men det er kanskje i husholdningene at betydningen av moderne kommunikasjonsteknologi er mest iøynefallende: I 2007 hadde 87 prosent av husholdningene tilgang til hjemme-PC, og 83 prosent hadde Internett-tilgang hjemme.

Norge er – sammen med de andre nordiske landene – langt fremme når det gjelder tilgang til og bruk av IKT-utstyr, for eksempel når det gjelder Internett-tilgang. Det samme gjelder utbredelse av hjemme-PC og mobiltelefon.

Antall sysselsatte i IKT-sektoren

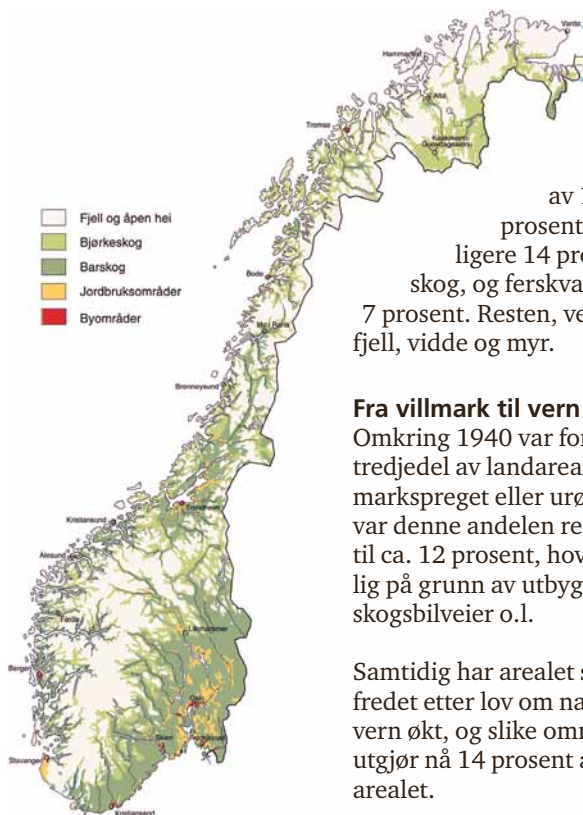
1995	59 500
1996	63 230
1997	68 100
1998	73 700
1999	80 300
2000	85 500
2001	88 700
2002	86 900
2003	71 500
2004	69 100
2005	69 600
2006	73 600

Andel husholdninger med Internett-tilgang i noen land. 2007

Kilde: Eurostat.

Kjerringa med strømmen

Fjell og skog

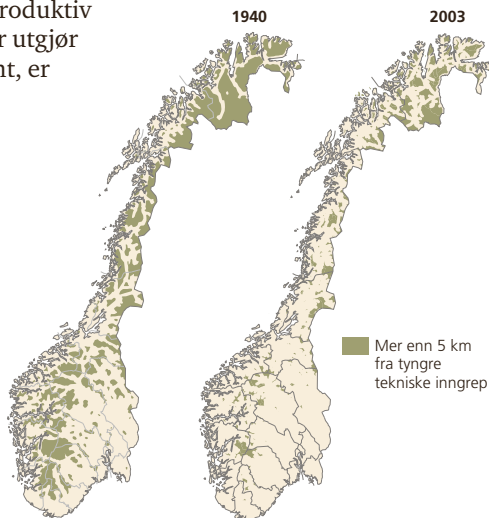
Med et areal på 324 000 km² og 4,8 millioner innbyggere er Norge – nest etter Island – Europas minst tett befolkede land, med 16 innbyggere per km².

Bebygget areal (herunder veier) utgjør bare i overkant av 1 prosent. 3 prosent av arealet er jordbruksareal og 24 prosent produktiv skog. Ytterligere 14 prosent er uproduktiv skog, og ferskvann og breer utgjør 7 prosent. Resten, vel 50 prosent, er fjell, vidde og myr.

Fra villmark til vern

Omkring 1940 var fortsatt en tredjedel av landarealet villmarkspreget eller urørt. I 2003 var denne andelen redusert til ca. 12 prosent, hovedsakelig på grunn av utbygging av skogsbilveier o.l.

Samtidig har arealet som er fredet etter lov om naturvern økt, og slike områder utgjør nå 14 prosent av arealet.

Kilde: Direktoratet for naturforvaltning og Geodatasenteret AS.

Elektrisitetsforbruk per innbygger i noen land. kWh. 2006

Island	31 306
Norge	24 295
Finland	17 178
Canada	16 766
Sverige	15 230
USA	13 515
Frankrike	7 585
Tyskland	7 175
Danmark	6 864
Polen	3 586

Kilde: IEA.

Norge på elektrisitetstoppen

I et fjelland som Norge, med mye vannkraft, er elektrisitet en viktig energikilde. Vi har verdens nest høyeste elektrisitetsforbruk per innbygger: 24 295 kWh. Dette er nesten tre ganger gjennomsnittet i OECD, som er om lag 8 400 kWh. Dette tallet omfatter elektrisitetsforbruket i alle sektorer, ikke bare husholdningenes forbruk.

Sammenliknet med andre land utgjør elektrisk kraft en relativt høy andel av energiforbruket i Norge – nesten 50 prosent. Dette har selvfølgelig sammenheng med at elektrisitet tradisjonelt har vært relativt billig: I 2007 var prisen per kWh for husholdninger fortsatt lav sammenliknet med mange andre europeiske land.

Priser¹ på blyfri bensin (95 oktan) og elektrisitet til husholdninger i enkelte land. 2007

	Bensin (kr/liter)	Elektrisitet (kr/kWh)
Norge	11,68	0,77
Danmark	10,49	2,02
Finland	10,41	0,85
Nederland	11,70	1,67
Italia	10,41	1,51
Storbritannia	11,04	1,28
Sveits	8,22	0,80
Østerrike	8,99	1,25
Polen	8,92	0,88

¹ Inkludert alle avgifter.

Kilde: IEA og SSB.

Energiforbruk som gjennomsnittet

Det høye elektrisitetsforbruket betyr imidlertid ikke at Norge har et spesielt høyt samlet energiforbruk.

Siden 1976 har energiforbruket økt med over 40 prosent – fra vel 600 til ca. 850 petajoule i 2006. Målt per innbygger ligger Norge litt over gjennomsnittet blant vestlige land, men lavere enn Sverige og Finland.

Mens Norge stadig har produsert mer olje, har det i denne perioden paradoksalt nok skjedd en overgang fra oljeprodukter til bruk av elektrisitet, som nå utgjør i underkant av 50 prosent av det totale energiforbruket. Men mens det stasjonære oljeforbruket (blant annet til fyring) er blitt kraftig redusert, har olje brukt til transport økt noe. Også bruken av gass, fjernvarme og fast brensel har økt.

Økte utslipp til luft ...

Økt produksjon av olje og gass og mer veitrafikk fører til økte utslipp til luft. De norske utslippene av klimagasser økte med 10 prosent fra 1990 – som er basisåret for Kyotoprotokollen – til 2007. Veksten i utslippene har vært lavere enn den økonomiske veksten (målt som BNP i faste priser) i perioden.

CO₂ står for vel 80 prosent av de samlede klimagassutslippene. De viktigste kildene til utslipp av CO₂ er veitrafikk, olje- og gassutvinning, forbrenning i industrien og prosessutslipp fra metallproduksjon.

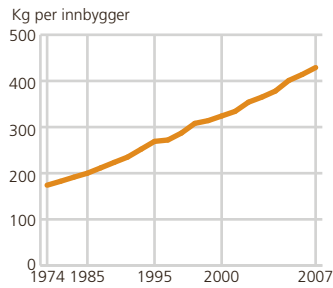
Ifølge Kyotoprotokollen kan de norske utslippene – medregnet de såkalte Kyotomekanismene – bare øke med 1 prosent mer enn 1990-utslippet for hvert av årene 2008-2012.

... og også mer avfall

Økonomisk vekst og velstand genererer også store mengder avfall: I 2007 produserte vi i alt 10,7 millioner tonn avfall; det vil si mer enn 2 tonn per innbygger. Siden 1995 er økningen på vel tre millioner tonn. Økningen i avfallsmengden har de siste årene vært større enn veksten i BNP.

36 prosent av avfallet kommer fra industrien, mens de øvrige næringene til sammen genererer vel 40 prosent. Det resterende er husholdningsavfall, og mengden av dette øker mer enn avfallet fra de øvrige kildene. I 2007 produserte hver innbygger i gjennomsnitt 429 kg husholdningsavfall. Rundt halvparten av husholdningsavfallet i 2007 ble sortert ut for gjenvinning.

Husholdningsavfall

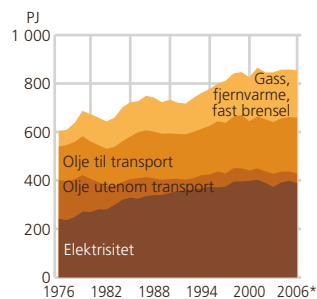

Energiforbruk per innbygger i noen land. toe. 2006

Island	14,2
Canada	8,3
USA	7,7
Finland	7,1
Sverige	5,7
Norge	5,6
Nederland	4,9
Frankrike	4,3
Danmark	3,9
Polen	2,6

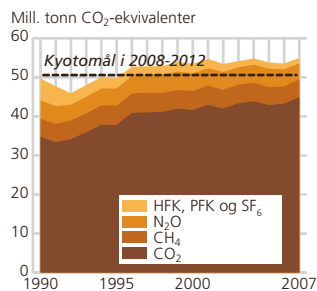
Kilde: IEA.

Energibruk fordelt på energitype¹. Petajoule

¹ Unntatt energisektorene og utenriks sjøfart.

Utslipp av klimagasser

Kilde: Utslppsregnskapet til SSB og Statens forurensningstilsyn.

Mer statistikk?

ssb.no

Dette er Norge gir bare enkelte smakebiter på Statistisk sentralbyrås statistikk. På våre websider – ssb.no – finner du aktuell og oppdatert statistikk og analyser om alle temaene som er behandlet i dette heftet. I tillegg finner du utførlig bakgrunnsinformasjon om de ulike statistikkene. Ny statistikk publiseres hver dag kl. 10.00. All informasjon som publiseres på ssb.no er gratis.

Statistisk sentralbyrå - Forside - Microsoft Internet Explorer

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Søk [ ] Avansert søk

Statistikkområder Publikasjoner Forskning Om SSB

A-Å

Søkkord i A-Å

Statistikk om

- Arbeid
- Areal
- Arvfall
- Barn og unge
- Definisjoner
- Bedrifter og foretak
- Bygg og bolig
- Energi
- Fiskeri og havbruk
- Forbruk
- Født og innvasjon
- Helse
- Industri
- Informasjons-samfunnet
- Innvandring
- Inntekt
- Jakt og friluftsliv
- Jordbruk
- Klima
- Kultur og media
- Lønning
- Lønn
- Nasjonalt regnskap
- Offentlige finanser
- Olje og gass
- Priser
- Reisetid
- Samar
- Skog
- Spesialstatistikk
- Transport
- Utdanning
- Utenriksøkonomi
- Valg
- Varehandel
- Økonomiske indikatorer

All statistikk

Nye nettsider for forskningen
Statistisk sentralbyrå har fått nye nettsider for forskningssiden. Heretter blir det lettere å finne informasjon om forskningsområder, prosjekter, forskningsresultater og ansatte. (19.01)

Leveår og sosial deltagelse
Ikke mer ensomhet enn før
Samfunnsutviklingen de siste 30 årene har ikke ført til mer ensomhet og isolasjon i det norske samfunnet. Enkelt utvklingsstadiet i medalt retning. Vi har flere forskjellige vennskap til en tidligere. (19.01)

Boligprisindeksen
Stor prisnedgang for alle boligtyper
Boligprisen sank i gjennomsnitt med 6,2 prosent fra 3. kvartal i fjor, og fra kvartalet 12. kvartal 2008 er nedgangen 15,4 prosent. Fra 4. kvartal 2007 er nedgangen 7,5 prosent. (19.01)

Ser av petroleumprodukt
Redusert sal av petroleumprodukt i 2008 (19.01)
Også investeringer, transaksjoner
Reduserte direkteinvesteringer i 2007 (19.01)

Nyhetsarkiv
16.01: Nasjonalregnskap, Finansielle sektorregnskaper
16.01: Skogvirkning for salg
16.01: Byggekostnadsindeks for røyleggjararbeid i kontor- og forretningsbygg
16.01: Prisindeks for engros-handel
15.01: Kostnadsindeks for lastebiltransport
15.01: Veitrafikktall med persontrafikk
15.01: Strukturen i jordbruket
15.01: Lønnsstatistikk, Ansatte i olje- og gassutvinning og bergverksdrift

Flere tidligere nyheter

Abonner på nyheter RSS

Kommer tirsdag 20. januar kl. 10.00
Skatteundersøkelserstatistikk
Leiemarkedsundersøkelsen
Ny norsk klimaatale og Norge
Flere kommende statistikker

Nøkkefall
Folketall 1.10.2008: 4 787 000
Arbeidsledighet: 2,5%
Konsumprisindeksen: -2,1%
BNIP per innb.: kr 483 550
Boligprisindeksen: -7,5%
Flere nøkkefall og prognoser

Publikasjoner
Statistisk årsbok
Dette er Norge
SSB-magazinet
Samfunnspeilet
Økonomiske analyser
Månfakta om Norge
Alle publikasjoner

Andre tjenester
Statistikkbanken
Historisk statistikk
Skolesider
Kommunefakta
KOSTRA
StatRes
SSB i media
Statistikk fra hele verden

Andre tjenester
Biblioteket
Kurs og seminarer
Ledige stillinger
Oppdrag
Elektronisk innrapportering
Offentlig postjournal
Pressekontakter

Kalkulatorer
Hvor mye vil 1 000 kroner i 1990 bli i 2007?
Beregn prisendringen selv
Flere kalkulatorer

Visste du at ...
... verdien av olje- og gassseksporten utgjorde 498 milliarder i 2007, det vil si 21,8 prosent av BNP?

Fødselsdag
Hvor mange har fødselsdag i dag?
Hvor mange heter ...
Formavn:
Etternavn:

 Kvinne Mann

Til nærstadsråkken

Statistikkspill om miljø og energi.
Test deg selv i vår quiz om miljø og energi.

2009 © Statistisk sentralbyrå E-post: ssb@ssb.no Adresse

Local intranet

Du kan søke etter statistikk på ulike måter: Ved å slå opp på ulike emner, søke i fritekst eller bruke den alfabetiske veiviseren A-Å. Du kan også gå til en av våre mange temasider. I tillegg kan du selv konstruere dine egne tabeller i Statistikkbanken for nedlasting til PC.

Du kan også abonnere på de ulike statistikkene per e-post, også dette er gratis. Alle våre publikasjoner finnes tilgjengelig i elektronisk versjon på ssb.no.

Publikasjoner

Statistisk årbok

Statistisk årbok kommer ut hvert år og presenterer hovedtrekk i den offisielle statistikken på de fleste samfunnsområder. *Statistisk årbok* er et nyttig oppslagsverk – et leksikon i tall. Tabell- og figurregister og et alfabetisk stikkordregister bak i boka gjør det enkelt å finne fram til aktuell informasjon. Kildeopplysningene i tabellene gjør årboka til et godt utgangspunkt også for dem som ønsker å finne fram til mer detaljert statistikk. *Statistisk årbok* utgis også på engelsk, og både den norske og den engelske utgaven finnes på våre websider: ssb.no.

Pris kr 260,-

Samfunnsspeilet

I *Samfunnsspeilet* presenteres aktuelle analyser om levekår og livsstil. Tidsskriftet kommer med seks nummer per år og gir løpende informasjon om viktige sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Abonnementspriser 2009:
kr 330,- for institusjonsabonnement,
kr 220,- for privatabonnement og
kr 65,- for enkeltnummer.

Økonomiske analyser

I *Økonomiske analyser* presenteres artikler om samfunnsøkonomiske forhold, oversikter over konjunkturutviklingen i Norge og utlandet, nasjonalregnskapstall og andre konjunkturindikatorer. Publikasjonen kommer med seks nummer i året.

Abonnementspriser 2009:
kr 1 000,- for institusjonsabonnement,
kr 540,- for privatabonnement og
kr 170,- for enkeltnummer.

Adresser

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep, 0033 Oslo
Internett: www.ssb.no
E-post: ssb@ssb.no

Besøksadresser:
Oslo: Kongens gate 6
Kongsvinger: Oterveien 23
Sentralbord: 21 09 00 00 eller 62 88 50 00

Spørsmål om statistikk og publikasjoner kan rettes til vårt

Bibliotek og informasjonssenter

Bibliotek og informasjonssenteret er et kompetansesenter for offisiell norsk, utenlandsk og internasjonal statistikk, og ligger i Kongens gate 6 i Oslo.

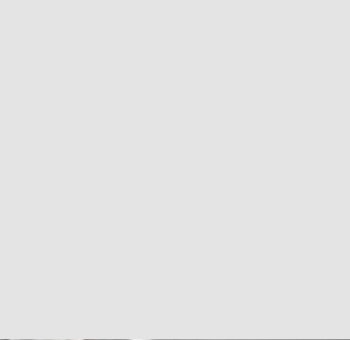
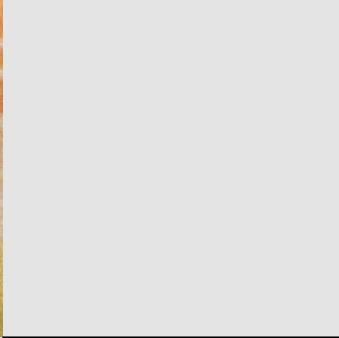
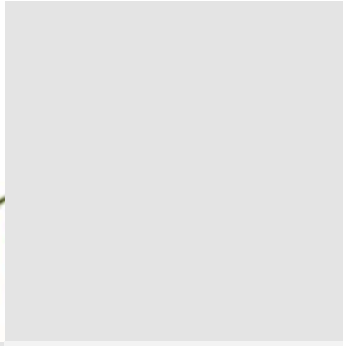
Bibliotek og informasjonssenteret er et fagbibliotek som formidler og gjør tilgjengelig statistisk informasjon for allmennheten, forskningsmiljøer, medier, myndigheter og næringsliv.

Telefon: 21 09 46 42
E-post: biblioteket@ssb.no

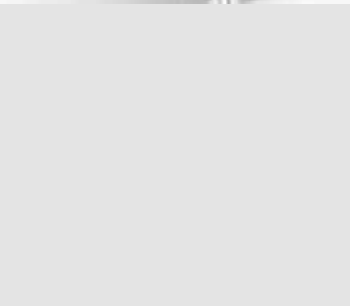
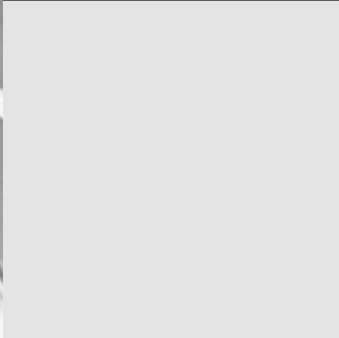
Dette er Norge er gratis og kan bestilles her:
<http://www.ssb.no/bestilling/> eller på e-post: salg-abonnement@ssb.no
eller på telefon: 62 88 55 00

En PDF-versjon av publikasjonen finnes her: <http://www.ssb.no/norge/>

27
15

85
3

© Statistisk sentralbyrå 2009
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.
ISBN 978-82-537-7515-9 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7516-6 Elektronisk versjon

